

Stenzler's „Elementarbuch“ in der Fassung von 1915

In der ersten Auflage meines Sanskrit-Kompendiums schrieb ich über Adolf F. Stenzler's Elementarbuch:

„Die extrem knappe Grammatik eignet sich zwar zur späteren Wiederholung, aber zum Lernen ist sie eine Tortur. Als Schocktherapie für renitente Studenten geeignet.“

Man muß unterscheiden zwischen einem **Lehrbuch**, das *Anfänger erstmals* mit einem Lehrstoff vertraut macht, sowie einem **Wiederholungsbuch**, das *Fortgeschrittenen zur Auffrischung* des Lehrstoffes dient. Prof. Manfred Mayrhofer schrieb: *„Wie man etwa mit dem „Stenzler“ unterrichten könne, war mir immer schleierhaft“*, und in der zweiten Auflage 2002 meines Sanskrit-Kompendiums erklärte ich im Vorwort:

„Alle diese didaktischen Hilfen vermißt man in allen anderen »Lehrbüchern«; z.B. enthält die von Prof. A. Wezler verfaßte, höchst fehlerhafte Bearbeitung des Stenzler-Elementarbuches nichts von alledem und markiert somit den Tiefpunkt der universitären Sanskritdidaktik. Dieses allerbequemst verfaßte »Lehrbuch« (Formenlehre + unkommentierte Originaltexte) ist eine sprachdidaktische Zumutung, von der Flut der Fehler ganz zu schweigen.“

Albrecht Wezler ist anschaulicher Beweis dafür, daß man mit dem „Stenzler“ Sanskrit nicht lernen kann: Seine Bearbeitung 1995 als Resultat seines eigenen Lernens mit dem „Stenzler“ enthält über 270 Fehler! In seiner Neubearbeitung 2003 spricht Wezler von „Druckfehlern“, aber wenn er z.B. 2003 schreibt

„Es werden redupliziert: 1. die Aspirata durch die entsprechenden Nichtaspirata“

so hat dies nichts mit Druckfehlern zu tun, sondern damit, daß Wezler nicht fähig ist, das Wort „Aspirata“ zu deklinieren. Und es ist ein Kuriosum dieses Elementarbuches, daß es seit über 100 Jahren bestimmte Sachfehler enthält, die dann sogar andere unkritisch übernommen haben. Dazu schrieb ich im Jahr 2002:

„Die von Stenzler erfundene „Regel“, daß s auch nach l in ṣ zerebralisiert werde, haben spätere Autoren (Kielhorn, Fick, Morgenroth usw.) allen Ernstes in ihre Grammatiken übernommen, obwohl Whitney bereits 1888 feststellte, daß diese „Regel“ frei erfunden ist.“

Viele dieser von den Altvordern erfundenen „Regeln“ des Sanskrit lassen sich heute dank elektronischer Dateien mühelos überprüfen. So kann sogar jeder Anfänger anhand der Computerdatei des Wörterbuches von Monier-Williams ohne weiteres selbst feststellen, daß die Buchstabenfolge „lṣ“ niemals vorkommt, folglich Adolf Stenzler diese „Regel“ frei erfunden hat. Aber warum krallen sich Albrecht Wezler und seine Vorgänger seit über 100 Jahren an diese erfundene Regel? Mit dieser Frage sollte sich einmal ein Psychiater befassen, der sich mit Wahnvorstellungen, Zwangsideen und ähnlichen Phänomenen auskennt.

Stenzler's Elementarbuch ist nicht wertlos, aber es eignet sich eben nicht als ein Lehrbuch für Anfänger, sondern für diejenigen Studenten, die mein Lehrbuch „Sanskrit-Kompendium“ schon durchgearbeitet haben und nun einige Originallektüretexte, zwar ohne Vokabel- und Übersetzungshilfen wie bei meinem Kompendium, aber dafür zumindest mit Hilfe eines allgemeinen Glossars, lesen wollen.

Technisches: Diese Datei enthält nur die Lektüretexte und das Glossar der 9. Auflage 1915 (Druckseiten 66–120), die sich als 28 PDF-Doppelseiten auf 28 DIN-A4-Seiten in gut lesbarer Druckqualität ausdrucken lassen. Die noch von Richard Pischel bearbeitete 7. Auflage 1902 enthält **andere** Originallektüretexte als die von Karl F. Geldner bearbeitete 9. Auflage 1915 (mit Ausnahme des doppelten Lektürestücks Pañcatantra 1,5) Deshalb bieten wir auf <http://www.sanskritweb.net> beide Werke als PDF-Dateien an, wobei allerdings die Datei der 7. Auflage 1902 das komplette Buch einschließlich der Grammatik umfaßt, während die vorliegende Datei der 9. Auflage 1915 nur die reinen Lektüretexte und das Glossar enthält.

Rechtliches: Die Werke von Adolf F. Stenzler (1807–1887), Richard Pischel (1849–1908) und Karl F. Geldner (1853–1929) sind heute urheberrechtlich genauso gemeinfrei sind wie Werke von Karl May und Edgar Wallace. Der Verlag Walter de Gruyter, der das kleine Stenzler-Büchlein heute zum überhöhten Preis von 29,95 € in der fehlerhaften Bearbeitung von Albrecht Wezler verbreitet, existierte übrigens 1915 noch nicht. Weil der „Stenzler“ als solcher längst gemeinfrei ist, könnten bei der Bearbeitung von Wezler allenfalls die von ihm eingefügten Fehler urheberrechtlichen Schutz genießen, sofern man seine Fehler als *„persönliche geistige Schöpfungen“* werten sollte. Diese Rechtsauffassung dürfte indessen nur eine Minderheit vertreten. Unsere Datei der Auflage von 1915 freilich berührt dies alles nicht, weil die Auflage von 1915 nicht die von Wezler eingefügten *„Schöpfungen“* enthält.

SANSKRIT-SPRACHE

(GRAMMATIK — TENTHE — WÖRTERBUCH)

VON

ADOLF FRIEDRICH STENZLER

FORTGEFÜHRT VON

RICHARD FISCHER

NEUNTE AUFLAGE

UMGEARBEITET VON

KARL F. GELDNER

Übungsbeispiele.

326. Zu § 62. 63. Das Hilfszeitwort **अस्** ('sein', § 153) ist in allen Sätzen zu ergänzen. Mit dem Dativ verbunden bedeutet es: erreichen, dienen zu. Den sonstigen Gebrauch der Kasus lehrt § 60.

यथा वृक्षस्य फलम् यथा व्यक्तस्य तर्था फलम् ॥ १ ॥ मूले हते हतं सर्वम् मूले हते¹ हातम् सार्वम् ॥ २ ॥ हतं सैत्थमनायकम् हातम् सान्यम् अग्रयकम् ॥ ३ ॥ यत्र धर्मस्तत्र जयः यत्रा धर्मास तत्रा जयः ॥ ४ ॥ लोभः पापस्य कारणम् लोभात् पापास्य कारणात् ॥ ५ ॥ दारः सुतस्य सुलभा धनमेकं दुर्लभं लोके दारो सुतस्य स्यात् ॥ ६ ॥ अर्धं भार्या मनुष्यस्य अर्धात् भार्यायै मानुष्यास्य ॥ ७ ॥ सुखस्थानं सदा दुःखं दुःखस्थानं सदा सुखम् सुखास्यान्तम्⁸ सदा दुःखम् दुःखस्थानम्⁸ सदा सुखम् ॥ ८ ॥ अनन्तं शारत् वज्रलास्य विद्याः स्वल्पस्य कालः अन्तम् शास्त्रम् बह्वन्तं स्यात् ॥ ९ ॥ सर्वेषु पेषु जलं प्रधानम् सार्वेषु पेयेषु जलम् प्रधानम् ॥ १० ॥ सतीषु एव पुरुषस्य परं निधानम् सन्तोषा⁴ एव पुरुषस्य परम् निधानम् ॥ ११ ॥ अश्वः क्षयो ऽपि शीमास्ये पुष्टौ ऽपि न पुनः खरः अश्वः अश्वः क्षयो ऽपि शीमास्ये पुष्टौ ॥ १२ ॥ न लोभादधिको दीपो न दानादधिको गुणः न लोभादधिको दोषो न दानादधिको गुणः ॥ १३ ॥ वरमद्य कपोतः शो मयूरात्

§ 326—330

Übungsbeispiele

67

varam adya kapotah śvo mayūrāt ॥ १३ ॥ प्रायो ऽश्वस्य कार्वस्य काल-
हारः प्रतिक्रिया प्रयो ऽनुभास्य कार्यास्य कालहारः प्रतिक्रिया ॥ १५ ॥

1) Loc. absol. § 60. 2) § 35, 1 c. 3) § 19. 4) § 35, 1 b.
5) § 35, 1 a.

327. Zu § 62. 63 und 130. 142. 299. Die dritte Person ist oft durch 'man' wiederzugeben.

जरा रूपं हरति ॥ १ ॥ वृत्तिन भवत्प्रायो¹ न धनन न विद्याया ॥ २ ॥
कालः पचति भूतानि कालः संहरति² प्रजाः ॥ ३ ॥ न गर्दभो गायति शिचिती
ऽपि ॥ ४ ॥ लज हिंसां भज धर्मम् ॥ ५ ॥

नाभिनन्दित³ मरणं नाभिनन्दित जीवितम् ।

कालमेव प्रतीक्षित⁴ निवेशं भूतको यथा ॥ ६ ॥

1) § 21. 35, 1 a. 2) Wurzel हृ + सम्. 3) Wurzel नन्द् + अभि.
4) Wurzel ईक्ष् + प्रति.

328. Zu § 65—74.

धर्मस्य त्वरिता गतिः ॥ १ ॥ उपदेशो मूर्खीणां प्रकोपाय न शक्नोति ॥
२ ॥ शत्रौ सान्त्वं प्रतीकारः ॥ ३ ॥ वृथा वृष्टिः समुद्रस्य तुलस्य भोजनं
वृथा ॥ ४ ॥ संपत्तेश्च विपत्तेश्च दैवमेव कारणम् ॥ ५ ॥ वहिरेव वहिर्भोजनम् ॥
६ ॥ शत्रोरपि गुणा ग्राह्या दोषा वाच्या गुरोरपि ॥ ७ ॥ धर्मिणो हीनाः
पशुभिः समानाः ॥ ८ ॥ बुद्धस्य तच्छणी विषमः ॥ ९ ॥ न नाथो विनिर्याय¹ ॥
१० ॥ असंतोषः श्रियो मूलम् ॥ ११ ॥ स्त्रियो निसर्गादिव पण्डिताः ॥ १२ ॥
चला लक्ष्मीशलाः प्राणाः ॥ १३ ॥ नार्थः पिशाचिका इव हरति हृदयानि
सुधानाम् ॥ १४ ॥ गद्यं कवीनां निकषं वदति ॥ १५ ॥

1) § 20 a.

329. Zu § 75—78.

अप्रियस्य पथस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः ॥ १ ॥ भर्ता नाम परं नार्थो
भूषणम् ॥ २ ॥ दुहिता कृपणं परम् ॥ ३ ॥ दुर्दुरा यत्र वक्तास्त्वत्र मौनं
शोभनम् ॥ ४ ॥ वृथा वक्तुः अमः सर्वो निर्विचारि नरेश्वरि¹ ॥ ५ ॥

अमृतं दुर्लभं नृणां देवानामुदकं तथा ।

पितृणां दुर्लभः पुत्रस्यै प्रकृत्य दुर्लभम् ॥ ६ ॥

1) Loc. absol.

330. Zu § 80—85. Präpositionen werden oft nachgestellt.

योषिद्विरस्य कारणम् ॥ १ ॥ लेशे शरणं भिषक् ॥ २ ॥ यथा चिन्तं
तथा वाचो यथा वाचस्यथा क्रियाः ॥ ३ ॥ तूष्णं ब्रह्मविदः स्वर्गस्युष्णं शूरस्य
जीवितम् ॥ ४ ॥ बाहुभिः चित्रियाः शूरा वाग्भिः शूरा द्विजातयः ॥ ५ ॥

सर्वविदां समाने विभूषणं मौनमपह्णितानाम् ॥ ६ ॥ न वैद्यः प्रभुरायुषः ॥ ७ ॥ सर्वः पदस्थस्य सुहृदभ्युरपादि दुर्लभः ॥ ८ ॥ त्रौषधं न गतायुषाम् ॥ ९ ॥ वृत्तं प्रति विद्योतते¹ विद्युत् ॥ १० ॥ न जलौकसामङ्गे जलौका² लगति ॥ ११ ॥ तपत्यादित्यव्यूषश्चूषि च मनांसि च³ ॥ १२ ॥

1) Wurzel युत् + वि. 2) § 35, 1c. 84. 3) Nämlich durch seinen Blick. Vgl. § 21. 26. 33b.

331. Zu § 87—98.

× धनवान्बलवाङ्मौके¹ ॥ १ ॥ त्यागो गुणो विनवृतां वित्तं, त्यागवतां गुणः ॥ २ ॥ यथा राजा तथा प्रजाः ॥ ३ ॥ जातस्य ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च ॥ ४ ॥ दुर्याहः पाणिना वायुर्दुःस्यर्षः पाणिना शिखी ॥ ५ ॥ जमा रूपं तपस्विनः ॥ ६ ॥ सर्वमृत्पादि भङ्गुरम् ॥ ७ ॥ आत्मेवात्मनो² बन्धुरात्मेव³ रिपुरात्मनः ॥ ८ ॥ रोगी देवताभक्तो वृद्धा च वैशा तपस्विनी ॥ ९ ॥ न राजानं विना राज्यं बलवत्स्वपि⁴ मत्सिषु ॥ १० ॥ प्रायेण श्रेष्ठाः पितृषु बलभा मातृणां च कनीयांसः ॥ ११ ॥ आकिंचन्यं धनं विदुषाम् ॥ १२ ॥ महीयांसः प्रकृत्या मितभाषिणः ॥ १३ ॥ मतिर्बलाद्गरीयसी ॥ १४ ॥ अविद्वान्शैव⁵ विद्वान्श्च ब्राह्मणो देवतं महत् ॥ १५ ॥ बलीयः सर्वतो⁶ दिष्टं पुरुषस्य विशिषतः ॥ १६ ॥ अर्षिनो राजानो हिरस्थिन भवन्ति ॥ १७ ॥

भार्यायाः सुन्दरः स्त्रिभ्यो वैश्यायाः सुन्दरो धनी ।

श्रीद्विधाः सुन्दरः शूरो भारत्याः सुन्दरः सुधीः ॥ १८ ॥

1) § 31b. 2) § 20b. 19. 3) § 34a. 4) § 21. Loc. absol.
5) § 32. 6) Abl. (§ 59) bei dem Komparativ (§ 60).

332. Zu § 111—121.

यज्ञावि तद्भवतु ॥ १ ॥ यस्वार्थास्तस्य मित्राणि ॥ २ ॥ मनसि परिरुष्टि¹ को ष्यैवान्तो दरिद्रः ॥ ३ ॥ किमभासेन दुष्करम् ॥ ४ ॥ अर्थस्य पुरुषो दासो दासस्त्वर्थो न कस्यचित् ॥ ५ ॥ आप्तुस् किं विधादेन संपत्तौ विस्रयेन किम् ॥ ६ ॥ सर्वे मनुष्या अस्तेन यत्नेन महतो ष्यैवान्काङ्क्षन्ति² ॥ ७ ॥ यो यद्रपति बीजं लभते सो ऽपि तत्फलम् ॥ ८ ॥ यदेव रोचते यस्मै भवेत्तत्तस्य सुन्दरम् ॥ ९ ॥ तद्भाग्यं धनस्थैव यज्ञाश्रयति³ सज्जनम् ॥ १० ॥ परार्थं यो ऽवटं कर्ता तस्मिन्स पतति ध्रुवम् ॥ ११ ॥

1) Loc. absol. 2) Wurzel काङ् + आ. 3) Wurzel श्रि + आ und § 26. 19.

333. Zu § 140—143.

नदी कूलानि रजति ॥ १ ॥ रजः किरति मारुतः ॥ २ ॥ आत्मानं पश्य को ऽहम् ॥ ३ ॥ सर्वो मन्वते लोके आत्मानं बुद्धिमत्तरम् ॥ ४ ॥ दिवा

पश्यति नीलूकः काको नक्तं न पश्यति ॥ ५ ॥ अलकाले भूतानि सुखानीति पुरायुतिः ॥ ६ ॥ देवमेव परं मन्वे पौरुषं तु निरर्थकम् ॥ ७ ॥ एको न गच्छेद्धानम् ॥ ८ ॥ नीचाः कलहमिच्छन्ति ॥ ९ ॥ निर्दोषो नैव जायते ॥ १० ॥ नीचिर्नच्छत्यपरि च दशा ॥ ११ ॥ विद्यया सार्धं मिथेत न विद्याभूषरे वपेत् ॥ १२ ॥ नैष स्थाणोरपरार्थो यदेनमन्यो न पश्यति ॥ १३ ॥ यान्न विन्दते जायां तावदर्धो भवेत्प्रमान ॥ १४ ॥ चलत्येकेन पादेन तिष्ठत्येकेन बुद्धिमान् ॥ १५ ॥ विरकालं पोषितो ऽपि दशत्येव भुजंगमः ॥ १६ ॥

अनारते प्रतिदिशं प्रतिदिशं जलि स्थले ।

जायन्ते च श्रियन्ते च बुद्धदा इव वारिणि ॥ १७ ॥

334. Zu § 147—158.

शेनः कपोतान्तनीति स्थितिरिषा सनातनी ॥ १ ॥ गच्छ भिच्छसि चकाल पश्यानः सन्तु ते शिवाः¹ ॥ २ ॥ त्यजत मानमलं वत विग्रहिनं पुनरिति गतं चतुरं वयः² ॥ ३ ॥ नासौ धर्मो यत्र नो सत्यमस्ति ॥ ४ ॥ सद्भिरव सहासीत ॥ ५ ॥ धन्यास्ते पृथिवीपालाः सुखं ये नाशि शेरते ॥ ६ ॥ गुणी गुणं वेत्ति न वेत्ति निर्गुणः ॥ ७ ॥ अरचितारं राजानं ज्वलि दीषाः ॥ ८ ॥ कूपसृषां हन्ति सततं न तु वारिधिः ॥ ९ ॥ देशमाख्याति³ भाषणम् ॥ १० ॥ खण्डितः पण्डितः स्यात् ॥ ११ ॥ गतो ऽत्मको भोतीन्दुर्यान्ति वासाय पलिणः⁴ ॥ १२ ॥

कमले कमला श्रुते हरः श्रुते हिमालये ।

लीरात्म्यौ च हरिः श्रुते मन्वे मरुणशङ्कया⁵ ॥ १३ ॥

उद्यन्तु⁶ शतमादित्या उद्यन्तु शतमिन्दवः ।

न विना विदुषां वाकैर्नश्यत्याभ्यन्तं तमः ॥ १४ ॥

1) Abschied vom Geliebten. 2) Mahnung an junge Frauen. 3) खा + आ. 4) Die Abendzeit. 5) Tapfursna nach § 313. 6) इ + उद्. Imperat. durch 'mögen' zu übersetzen.

335. Zu § 165—186.

राज्ञो विभ्यति लोका राजानः पुनर्वैरिभ्यः ॥ १ ॥ शतं दद्यान्न वि-
वदत्¹ ॥ २ ॥ न तत्परस्य संदध्यात्वतिकूलं² यदात्मनः ॥ ३ ॥ आडानि
विभ्यति स्वानि य भिन्दन्ति पपीलिकाः ॥ ४ ॥ यत्स्वयाधीनं यदपि सुलभं
तेन तुष्टिं विधेहि³ ॥ ५ ॥ नीचो वदति न कुरुते न वदति सुजनः करोत्येव ॥
६ ॥ अः कार्यमद्य कुर्वीत ॥ ७ ॥ पूर्वं वयसि तन्कुर्याच्चैन वृद्धः सुखं वसेत् ॥
८ ॥ न हिंसासर्वभूतानि ॥ ९ ॥ यदोजसा न लभते चित्रयो न तदसृते ॥
१० ॥ दलिनो बलिनः स्त्रियन्त्यवलं तु निगृह्णते⁴ ॥ ११ ॥ ते धन्या ये न

श्रुत्वलि दीनाः प्रणयिनां गिरः ॥ १२ ॥ स्वकीयान्भुञ्जते मत्स्याः स्थापयानि
फणधराः ॥ १३ ॥

यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तद्वैतरौ जनः ।

स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते⁵ ॥ १४ ॥

श्रुतिश्रवणकक्षैव स्वीजनो नृपतिलया ।

एते विन्तं न जानन्ति जामाता वैव पञ्चमः ॥ १५ ॥

जानाते यत्र चन्द्रार्कौ जानते यत्र योनिनः ।

जानीते यत्र भर्गो ऽपि तज्जानाति कविः स्वयम् ॥ १६ ॥

1) Wz. वद् + वि. 2) Wz. धा + सम. 3) Wz. धा + वि (§ 170).

4) Wz. ग्रह् + नि. 5) Wz. वृत् + श्रनु.

336. Zu § 233—238.

को जानीते कदा कस्य मुख्यकालो भविष्यति ॥ १ ॥ सेनापतौ यशो
यान्ता न तु योधान्कथंचन ॥ २ ॥

यावत्स्थास्यति गिरयः सरितश्च महीतले ।

तावद्रामायणकथा लोकेषु प्रचरिष्यति¹ ॥ ३ ॥

यदि न प्रणयेद्राजा² दण्डं दण्डोष्णतद्दितः ।

शूलैः मत्स्यानिवापस्यन्दुर्बलान्बलवन्तराः ॥ ४ ॥

1) Wz. चर् + प्र. 2) Wz. नी + प्र (§ 301a).

337. Zu § 239—256.

तृणैर्विधीयते¹ रज्जुर्यथा नागो ऽपि बध्यते ॥ १ ॥ स्वदेशे पूज्यते राजा
विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥ २ ॥ यो यदसु विजानाति² तं तत्र विनियोजयेत्³ ॥

३ ॥ भैषज्यमेतद्दुःखस्य यदेतन्नानुचिन्तयेत्⁴ ॥ ४ ॥

नालयत्पञ्च वर्षाणि दश वर्षाणि ताडयेत् ।

प्राप्तिं तु षोडशे वर्षे पुत्रं मित्रवत्प्रचरेत्⁵ ॥ ५ ॥

1) Wz. धा + वि. 2) Wz. ज्ञा + वि. 3) Wz. युज् + विनि.

4) Wz. चिन् + श्रनु. 5) Der Vater. Wz. चर् + आ.

338. § 267—277.

कील आह्वयमानः प्रतिकीलं निहंति ॥ १ ॥ सलि पुत्राः सुबहवो
दरिद्राणामनिच्छताम् नास्ति पुत्रः समृद्धानाम् ॥ २ ॥ वार्यमाणस्य वाञ्छा
विषयेष्वभिचर्यते ॥ ३ ॥ लोके को ऽयुष्यितः पतति को ऽपि पतितो ऽयुष्यति-
ष्ठते ॥ ४ ॥ मनसा चिन्तितं कार्यं वचसा न प्रकाशयेत् ॥ ५ ॥ न सुप्तस्य
सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥ ६ ॥ यत्र बालैः परिवृतं रमशानामिव
तद्गृहम् ॥ ७ ॥ अप्रतिषिद्धमनुमतम् ॥ ८ ॥ काकाः किमपराध्यान्ति¹ हंसैर्ज-

भेषु शालिषु² ॥ ९ ॥ धर्मो हतो हन्ति धर्मो रक्षति रक्षितः ॥ १० ॥ जान-
न्नपि यः पापं न नियच्छतीशः सन्म तेनैव कर्मणा संप्रयुज्यते³ ॥ ११ ॥ नष्टं
समुद्रे पतितं नष्टं वाक्यमश्रुत्वति ॥ १२ ॥

1) Wz. राष् + श्रप. 2) Loc. absol. 3) Wz. युज् + संप्र.

339. Zu § 281—287.

गते शोको न कर्तव्यः ॥ १ ॥ न हलन्थो ब्राह्मणः ॥ २ ॥ चं देवा
हिसितुमिच्छन्ति बुद्ध्या विश्लेषयन्ति तम् ॥ ३ ॥ बालः पायसदग्धो¹ दध्यपि
पूरुञ्जल्य भक्षयति ॥ ४ ॥

न भेतव्यं न बोद्धव्यं न श्राव्यं वादिनो वचः ।

झटिति प्रतिवक्तव्यं सभासु विजिगीषुभिः ॥ ५ ॥

गुरोर्यत्र परीवादी निन्द्या वापि प्रवर्तते ।

कर्णौ तत्र पिधातव्यौ² गलन्थं वा ततो ऽत्यतः ॥ ६ ॥

शुल्का शूद्रा च दृष्टा च भुक्ता धात्रा च यो नरः ।

न ह्यस्यति ज्ञायति वा स विश्लेषो क्तिन्दिद्यः ॥ ७ ॥

मन्यते पापकं कृत्वा न कश्चिदिति मामिति ।

विदन्ति चैनं देवाश्च यश्चैवान्तरपूरुषः ॥ ८ ॥

1) Tālpurusaḥkomp. (§ 313). 2) Wz. धा + पि = श्रपि.

340. Zu § 304—324.

सुखदुःखे मनुष्याणां चक्रवत्यरिवर्तते ॥ १ ॥ जन्ममूळ् याल्लो भुन-
न्तिकः शुभाशुभम् ॥ २ ॥ अत्यरा सर्वकार्येषु ॥ ३ ॥ दूरस्थो ऽपि समीपस्थो
यो वै मनसि वर्तते ॥ ४ ॥ जीविताशा दुस्त्यजा ॥ ५ ॥ आपदर्शं धनं रक्षेत् ॥ ६ ॥
शस्त्रप्रहारा एव वीराणां भूषणम् ॥ ७ ॥ कातरा दीर्घरोगाश्च भिषजां
भाय्यहेतवः ॥ ८ ॥ शङ्कुधैव प्रकाशन्ते प्रच्छन्नपातकाः ॥ ९ ॥ जयेद्दत्तानसे-
वाद्दौ विजयायान्यविद्विषाम् ॥ १० ॥ विद्वानेव विजानाति विद्वज्जनपरिश्-
मम् ॥ ११ ॥ कोशपूर्वाः सर्वाश्वाः ॥ १२ ॥ कुस्ती प्रमूलकमला गूढनक्षेत्र-
पद्मिनी ॥ १३ ॥ हतनयनो विषादी न विषादी भवति जालन्थः ॥ १४ ॥
असारः संसारो ऽयं गिरिन्दीवेगोपमं यौवनं तुणाप्रिसमं जीवितं शरद्व्य-
च्छायासदृशा भोगाः स्वप्नसदृशो मित्रपुत्रकालत्रसंयोगः ॥ १५ ॥

जन्ममूळ् हि भूतानां खादितारौ वृकाविव ।

बलिनो दुर्बलानां च ह्रस्वानां महतामपि ॥ १६ ॥

भायै द्वे बहवः पुत्रा दारिद्र्यं रोगसंभवः ।

जीर्णौ च मातापितरविकेकं नरकाधिकम् ॥ १७ ॥

जगद्योनिरयोनिस्त्वं जगदन्तो निरन्तकः ।

जगदादिरनादिस्त्वं जगदीशो निरीश्वरः¹ ॥ १८ ॥

1) Der oberste Gott Brahman ist gemeint.

Lesestücke.

1. Nala 1—5, Mahabharata 3, 53, 1 ff.
Die Geschichte wird von Bhisadasya dem König Yudhishtira erzählt.

॥ बृहदश उवाच ॥

5 आसीद्राजा नलो नाम वीरसिनसुतो बली ।

उपपन्नो गुह्यैरिष्टु¹ रूपवानश्वकोविदः ॥ १ ॥

अतिष्ठन्ननुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा ।

उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा ॥ २ ॥

ब्रह्मणो वेदविष्करो^२ निषधेषु महीपतिः ।

10 अक्षप्रियः सत्यवादी महानर्त्तौहिणीपतिः ॥ ३ ॥

द्वेषितो नरनारीणामुदारः संयतिन्द्रियः ।

रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम् ॥ ४ ॥

तथैवासीद्विदभेषु भीमो भीमपराक्रमः ।

शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चापजः ॥ ५ ॥

15 स प्रजार्थं परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः ।

तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत ॥ ६ ॥

तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित् ।

महिष्या सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवचंसम् ॥ ७ ॥

तस्मै प्रसन्नो दमनः सभार्याय वरं ददौ ।

20 कन्यारत्नं कुमारंश्च वीनुदारान्ब्रह्महायशाः ॥ ८ ॥

दमयन्तीं दमं दान्तं दमनं च सुवचंसम् ।

उपपन्नान्गुह्यैः सर्वभूमिभूमिपराक्रमान् ॥ ९ ॥

दमयन्ती तु रूपेण तेजसा वपुषा श्रिया ।

सौभाग्येन च लोकेषु यशः प्राप सुमथ्यमा ॥ १० ॥

25 अथ तां वयसि प्राप्तं दासीनां समलंकातम् ।

शतं शतं सखीनां च पर्युपासच्छ्वीमिव ॥ ११ ॥

तत्र स राजते भैमी सर्वभरणभूषिता ।

सखीमथै ज्वलयाङ्गी विद्युत्सौदात्मनी यथा ॥ १२ ॥

न देवेषु न यज्ञेषु तादृशूपवती क्वचित् ।

30 मानुषेष्वपि चान्येषु दृष्टपूर्वाथवा श्रुता ॥ १३ ॥

नलश्च नरशार्दूलो लोकैस्वप्रतिभो भुवि ।

कन्दर्प इव रूपेण मूर्तिमानभवत्स्वयम् ॥ १४ ॥

तस्याः समीपे तु नलं प्रशशंसुः कुतूहलात् ।

नैषधस्य समीपे तु दमयन्तीं पुनः पुनः ॥ १५ ॥

1) § 34b.

2) § 28.

तयोरदृष्टकामो ऽभूच्छ्रवतोः सततं गुणान् ।

अन्योन्यं प्रति कौन्तेय स व्यवर्धत हृच्छ्रयः ॥ १६ ॥

अशक्नुवन्नलः कामं तदा धारयितुं हृदा ।

अन्तःपुरसमीपस्थि वन आसि रहो गतः ॥ १७ ॥

स ददर्श ततो हंसान्जातरूपपरिष्कृतान् ।

वने विचरतां तेषामिकं जग्राह पक्षिणम् ॥ १८ ॥

ततो ऽन्तरिक्षगो वाचं व्याजहार नलं तदा ।

हलन्थो ऽस्मि न ते राजन्कविषामि तव प्रियम् ॥ १९ ॥

दमयन्तीसकाशे त्वां कथयिष्यामि नैषध ।

यथा त्वदन्यं पुरुषं न सा मंस्यति कर्हिचित् ॥ २० ॥

एवमुक्त्वातो हंसमुत्ससर्ज महीपतिः ।

ते तु हंसाः समुत्पत्य विदर्भानगमस्तातः ॥ २१ ॥

विदर्भनगरीं गत्वा दमयन्त्यास्तदान्तिके ।

निपेतुस्ते गरत्सालाः सा ददर्श च तान्स्वगान् ॥ २२ ॥

सा तानञ्जतरूपान् वै दृष्ट्वा सखीगणावृता ।

हृष्टा गहीतुं खगमांस्त्वरमाणोपचक्रमे ॥ २३ ॥

अथ हंसा विससृपुः सर्वतः प्रमदावने ।

एकैकशस्तदा कन्यास्तान्हंसात्समुपाद्रवन् ॥ २४ ॥

दमयन्ती तु यं हंसं समुपाधावदन्तिके ।

स मानुषीं गिरं कृत्वा दमयन्तीमथाव्रवीत् ॥ २५ ॥

दमयन्ति नलो नाम निषधेषु महीपतिः ।

अश्विनोः सदृशो रूपे न समास्तस्य मानुषाः ॥ २६ ॥

तस्य वै यदि भार्या त्वं भवेथा वरवर्णिनि ।

सफलं ते भवेज्जन्म रूपं चेदं सुमथ्यमे ॥ २७ ॥

वयं हि देवगन्धर्वमनुष्योरगराजसान् ।

दृष्टवन्तो न चास्माभिर्दृष्टपूर्वस्वथाविधः ॥ २८ ॥

त्वं चापि रत्नं नारीणां नरेषु च नलो वरः ।

विशिष्टाया विशिष्टेन संगमो गुणवान्भवित् ॥ २९ ॥

एवमुक्त्वा तु हंसेन दमयन्तीं विधां पति ।

अब्रवीन्नत्र तं हंसं त्वमथैव नले वद ॥ ३० ॥

तथैत्युक्त्वाऽजः कन्यां विदर्भस्य विधां पति ।

पुनरागत्य निषधाम्नले सर्वं न्यवेदयत् ॥ ३१ ॥

॥ इति नलोपाख्याने प्रथमो ऽध्यायः ॥ १ ॥

दमयन्ती तु तच्छ्रुत्वा वचो हंसस्य भारत ।

ततः प्रभृति न स्वस्था नलं प्रति बभूव सा ॥ १ ॥

ततश्चिन्तापरा दीना विवर्णवदना कृशा ।

- बभूव दमयन्ती तु निःश्यासपरमा तदा ॥ २ ॥
 ऊर्ध्वदृष्टिर्धानपरा बभूवोन्नतदर्शना ।
 पाण्डुवर्णा ज्ञेयनाथ हृक्क्याविष्टचेतना ॥ ३ ॥
 न श्यासनभोगेषु रतिं विन्दति कर्हिचित् ।
 न नक्तं न दिवा श्रुते हाहिति रूदती मुहुः ॥ ४ ॥
 ततो विदर्भपतये दमयन्त्याः सखीजनः ।
 न्यवेदयत्तामस्वस्थं दमयन्तीं नरेश्वर ॥ ५ ॥
 तच्छ्रुत्वा नृपतिर्भीमो दमयन्तीसखीगणात् ।
 चिन्तयामास तत्कार्यं सुमहत्त्वां सुतां प्रति ॥ ६ ॥
 स समीच्या महीपालः स्वां सुतां प्राप्तयौवनाम् ।
 अपश्यदालना कार्यं दमयन्त्याः स्वयंवरम् ॥ ७ ॥
 स संनिमन्तयामास महीपालान्विश्रां पते ।
 अन्नुभूयतामयं वीराः स्वयंवर इति प्रभो ॥ ८ ॥
 शुला तु पार्थिवाः सर्वे दमयन्त्याः स्वयंवरम् ।
 अभिजगदमुस्ततो भीमं राजानो भीमशासनात् ॥ ९ ॥
 हस्त्यश्वरथयोषिण नादयन्तो वसुंधराम् ।
 विचित्रमाख्याभरुणैर्बलिर्दुंष्टीः स्वलंघनैः ॥ १० ॥
 तेषां भीमो महाबाहुः पार्थिवानां महात्मानाम् ।
 यथार्हमकरोत्पूजां ते ऽवसंख्यत्र पूजिताः ॥ ११ ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु सुराणामृषिसन्तमौ ।
 अटमानौ महात्मानाविन्द्लोकमिती गतौ ॥ १२ ॥
 नारदः पर्वतशैव महाप्राज्ञौ महाव्रतौ ।
 देवराजस्य भवनं विविशति सुपूजितौ ॥ १३ ॥
 तार्वर्चायित्वा मघवा ततः कुशलमव्ययम् ।
 पप्रच्छानामयं चापि तयोः सर्वगतं विभुः ॥ १४ ॥
 ॥ नारद उवाच ॥
 आरयोः कुशलं देव सर्वत्रगतमीश्वर ।
 लोके च मघवन्कृत्स्ने नृपाः कुशलिनो विभो ॥ १५ ॥
 ॥ बृहदश्र उवाच ॥
 नारदस्य वचः श्रुत्वा पप्रच्छ वलवृत्रहा ।
 धर्मज्ञाः पृथिवीपालास्त्र्यक्तजीवितयोधिनाः ॥ १६ ॥
 प्रस्त्रिण निधनं काले वै गच्छत्यपराश्रुखाः ।
 अयं लोको ऽन्यस्तेषां यथैव मम कामधुक् ॥ १७ ॥
 क्रु नु ते चित्रियाः शूरा न हि पश्यामि तानहम् ।
 आगच्छतो महीपालान्दृष्टितानतिथीन्मम ॥ १८ ॥
 एवमुक्तसु प्रक्रीण नारदः प्रत्यभाषत ।

- प्रणु मे मघवन्धिन न दृश्यन्ते महीक्षितः ॥ १९ ॥
 विदर्भराज्ञो दुहिता दमयन्तीति विश्रुता ।
 रूपेण समतिक्रान्ता पृथिव्यां सर्वयोषितः ॥ २० ॥
 तस्याः स्वयंवरः शक्र भविता नचिरादिव ।
 तत्र गच्छन्ति राजानो राजपुत्राश्च सर्वशः ॥ २१ ॥
 एतस्मिन्कथ्यमाने तु लोकापालाश्च साम्निकाः ।
 आजगमुर्देवराजस्य समीपममरोत्तमाः ॥ २२ ॥
 ततस्ते श्रुश्रुवुः सर्वे नारदस्य वचो महत् ।
 श्रुत्वा चानुबन्हृष्टा गच्छामो वयमभ्युत ॥ २३ ॥
 ततः सर्वे महाराज सगणाः सहवाहनाः ।
 विदर्भानभिजगमुस्ते यतः सर्वे महीक्षितः ॥ २४ ॥
 नलो ऽपि राजा कौन्तेय श्रुत्वा राज्ञौ समागमम् ।
 अश्वगच्छद्दीनात्ता दमयन्तीमनुव्रतः ॥ २५ ॥
 अथ देवाः पथि नलं दृदृशुर्भूतले स्थितम् ।
 साक्षादिव स्थितं मूर्खा मन्त्रयं रूपसंपदा ॥ २६ ॥
 तं दृष्ट्वा लोकापालास्ते भ्राजमानं यथा रविम् ।
 तस्युर्विगतसंकथा विस्मिता रूपसंपदा ॥ २७ ॥
 ततो ऽलरिञ्जे विष्टभ्य विमानानि दिवोकसः ।
 अनुवृत्तैषधं राजस्रवतीर्य नभस्त्रलात् ॥ २८ ॥
 भो भो नैषध राजेन्द्र नल सत्यव्रतो भवान् ।
 अस्माकं कुरु साहाय्यं दूतो भव नरोत्तम ॥ २९ ॥
 ॥ इति नलोपाख्याने द्वितीयो ऽध्यायः ॥ २ ॥
 तेभ्यः प्रतिज्ञाय नलः करिष्य इति भारत ।
 अथैतान्परिपप्रच्छ क्वात्तज्जलिर्पस्थितः ॥ १ ॥
 के वै भवन्तः कथासौ यस्याहं दूत ईप्सितः ।
 किं च तद्वो मया कार्यं कथयध्वं यथातथम् ॥ २ ॥
 एवमुक्ते नैषधिन मघवानभ्यभाषत ।
 ब्रामरान्त्वे निवोधास्यान्दमयत्वर्थमागतात् ॥ ३ ॥
 ब्रह्मिन्द्रो ऽयमपिच तथैवायमपां पतिः¹⁾ ।
 शरीरान्करो नृणां यमो ऽयमपि पार्थिव ॥ ४ ॥
 त्वं वै समागतानस्मान्दमयन्तै निवेदय ।
 लोकापाला महेन्द्राद्याः समायान्ति दिदृक्षवः ॥ ५ ॥
 प्राप्सुमिच्छन्ति देवास्त्वां शक्रो ऽभिर्वरुणो यमः ।
 तेषामन्यतमं देवं पतित्वे वरयस्व ह ॥ ६ ॥

- एवमुक्तः स शक्रेण नलः प्राञ्जलिरब्रवीत् ।
 एकार्षसमुपेतं मां न प्रेषयितुमर्हथ ॥ ७ ॥
 कथं नु जातसंकल्पः स्त्रियमुत्सहते पुमान् ।
 परार्थमीदृशं वक्तुं तत्त्वमनु ममेश्वराः ॥ ८ ॥
 ॥ देवा जनुः ॥
- कार्ष इति संशुल पूर्वमस्मासु नैषध ।
 न कार्षसि कस्मान्नं ब्रज नैषध माचिरम् ॥ ९ ॥
 ॥ बृहदश उवाच ॥
- एवमुक्तः स देवैस्त्रैर्नैषधः पुनरब्रवीत् ।
 सुरचितानि वैरमानि प्रवेष्टुं कथमुत्सहे ॥ १० ॥
 प्रवेद्यसीति तं शक्रः पुनरेवाभ्यभाषत ।
 जगाम स तथेत्युक्त्वा दमयन्त्या निवेशनम् ॥ ११ ॥
 ददर्श तत्र वैदर्भीं सखीगणसमावृताम् ।
 देदीपमानां वपुषा श्रिया च वरवर्णिनीम् ॥ १२ ॥
 श्रतीव सुकुमारार्ङ्गीं तनुमध्यां सुलोचनाम् ।
 आलिपन्तीमिव प्रभां शशिनः स्निग्धतेजसा ॥ १३ ॥
 तस्य दृष्ट्वैव ववृद्धे कामलां चारुहासिनीम् ।
 सखं चिकीर्षमाणसु धारयामास हृच्छयम् ॥ १४ ॥
 ततस्ता नैषधं दृष्ट्वा संभ्रान्ताः परमाङ्गव्रजः ।
 आसनैभ्यः समुत्पितुस्तेजसा तस्य धर्मिताः ॥ १५ ॥
 प्रशशंसुश्च सुप्रीता नलं ता विश्वाद्यान्विताः ।
 न चैनमभ्यभाषन् मनोभिस्त्वभ्यपूजयन् ॥ १६ ॥
 श्रद्धो रूपमहो कान्तिरहो धैर्यं महात्मानः ।
 को ऽयं देवो ऽथवा यत्नो गन्धर्वा वा भविष्यति ॥ १७ ॥
 न तासं शकृवन्ति स्रग्ध्याहर्तुमपि किंचन ।
 तेजसा धर्मितास्त्रस्य लज्जावत्यो वराङ्गनाः ॥ १८ ॥
 ब्रथैनं सद्यमानं तु स्थितपूर्वाभिभाषिणी ।
 दमयन्ती नलं वीरमभ्यभाषत विश्रिता ॥ १९ ॥
 कस्त्वं सर्वानवद्याङ्ग मम हृच्छयवर्धन ।
 प्राप्नो ऽख्यमरवद्वीर ज्ञातुमिच्छामि ते ऽनघ ॥ २० ॥
 कथमगमनं चेह कथं चासि न ललितः ।
 सुरचितं हि मे वैरम राजा चैवोपग्रासनः ॥ २१ ॥
 एवमुक्त्वा वैदर्भीं नलसां प्रत्युवाच ह ।
 नलं मां विद्धि कल्याणि देवदूतमिहागतम् ॥ २२ ॥
 देवास्त्वां प्राप्नुमिच्छन्ति शक्रेो ऽपिर्वरुणो यमः ।
 तेषामन्यतमं देवं पतिं वरय शोभने ॥ २३ ॥

- तेषामेव प्रभावेन प्रविष्टो ऽहमललितः ।
 प्रविशन्तं न मां कश्चिदपश्यन्नाप्यवारयत् ॥ २४ ॥
 एतदर्थमहं भद्रे प्रेषितः सुरसन्तप्तिः ।
 एतच्छ्रुत्वा शुभे बुद्धिं प्रकुरुष्व यथेच्छसि ॥ २५ ॥
 ॥ इति नलोपाख्यानि तृतीयो ऽध्यायः ॥ ३ ॥
- सा नमस्कृत्य देवेशः प्रहस्य नलमब्रवीत् ।
 प्रणयस्य यथाश्रद्धं राजन्किं करवाणि ते ॥ १ ॥
 ब्रह्मं चैव हि यच्चान्यन्नमसि वसु किंचन ।
 तत्सर्वं तव विश्रब्धं कुरु प्रणयमीश्वर ॥ २ ॥
 हंसानां वचनं यत्तु तयां दृहति परिश्वेव ।
 लतङ्कते हि मया वीर राजानः संनिपातितः ॥ ३ ॥
 यदि त्वं भजमानां मां प्रत्याख्यास्यसि मानद् ।
 विषममिदं जलं रज्जुमास्यास्ये तव कारणात् ॥ ४ ॥
 एवमुक्त्वा वैदर्भीं नलसां प्रत्युवाच ह ।
 तिष्ठतु लोकापल्लेषु कथं मानुषमिच्छसि ॥ ५ ॥
 येषामहं लोककृतामीश्वराणां महात्मानाम् ।
 न पादरजसा तुल्यो मनसि तेषु वर्तताम् ॥ ६ ॥
 विप्रियं ह्याचरन्त्यर्थो देवानां मृत्युमुच्छति ।
 चाहिं मामनवद्याङ्गि वरयस्व सुरोत्तमान् ॥ ७ ॥
 विरजांसि च वासांसि दिव्याश्चिवाः स्रजस्तथा ।
 भूषणानि च दिव्यानि देवाभ्याथ तु भुञ्जु वै ॥ ८ ॥
 य इमां पृथिवीं कृत्वा संक्षिप्य ग्रसते पुनः ।
 कृताशमीशं देवानां का तं न वरयेत्यतिम् ॥ ९ ॥
 यस्य दण्डभयात्सर्वे भूतधामाः समाजताः ।
 धर्ममेवानुरुध्यन्ति का तं न वरयेत्यतिम् ॥ १० ॥
 धर्मात्मानं महात्मानं दैत्यदानवमर्दनम् ।
 महेन्द्रं सर्वदेवानां का तं न वरयेत्यतिम् ॥ ११ ॥
 क्रियतामविशङ्केन मनसा यदि मन्यसे ।
 वरणं लोकापालानां सुहृद्वाक्यमिदं शृणु ॥ १२ ॥
 नैषधेनैवमुक्त्वा सा दमयन्ती वचो ऽब्रवीत् ।
 समासुताभ्यां नेत्राभ्यां शोकजेनाथ वारिणा ॥ १३ ॥
 देवेश्यो ऽहं नमस्कृत्य सर्वेशः पृथिवीपते ।
 वृणे त्वामेव भर्तारं सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ १४ ॥
 तामुवाच ततो राजा वेपमानां कृताञ्जलिम् ।
 दौलिनगाल्य कल्याणि नोत्सहे स्वार्थमीप्सतम् ॥ १५ ॥
 कथं ह्यहं प्रतिशुल्य देवतानां विशेषतः ।

- परार्थं यत्नमारभ्य कथं स्वार्थमिहोत्सहे ॥ १६ ॥
 एष धर्मो यदि स्वार्थो ममापि भवितता ततः ।
 एवं स्वार्थं करिष्यामि तथा भद्रे विधीयताम् ॥ १७ ॥
 ततो बाष्पाकुलां वाचं दमयन्ती भुविस्थिता ।
 प्रत्याहरन्ती शनकैर्नलं राजानमब्रवीत् ॥ १८ ॥
 उपायो ऽयं मया दृष्टो निरपायो नरेश्वर ।
 येन दोषो न भवितता तव राजन्कथंचन ॥ १९ ॥
 लं चैव हि नरश्रेष्ठ देवाशेन्द्रपुरोगमाः ।
 आयातु संहिताः सर्वे मम यत्र स्वयंवरः ॥ २० ॥
 ततो ऽहं लोकापालानां संनिधौ त्वां नरेश्वर ।
 वरयिष्ये नरव्याघ्र नैवं दोषो भविष्यति ॥ २१ ॥
 एवमुक्तस्तु वैदर्भ्यां नलो राजा विषां परं ।
 ब्राजगाम पुनस्तत्र यत्र देवाः समागताः ॥ २२ ॥
 तमपश्यंस्त्रयाथान्तं लोकापाला महेश्वराः ।
 दृष्ट्वा कैर्नं ततो ऽपृच्छन्वृत्तान्तं सर्वमेव तम् ॥ २३ ॥
 कश्चिद्दृष्टा स्वया राजन्दमयन्ती भुविस्थिता ।
 किमब्रवीच्च नः सर्वान्न्द भूमिपते जनघ ॥ २४ ॥
 ॥ नल उवाच ॥
 भवन्निरहमादिष्टो दमयन्त्या निवेशनम् ।
 प्रविष्टः सुमहाकलं दण्डिभिः स्थविरैर्वृतम् ॥ २५ ॥
 प्रविशन्तं च मां तत्र न कश्चिद्दृष्टवत्तरः ।
 ऋते तां पार्थिवसुतां भवतामेव तेजसा ॥ २६ ॥
 सख्यशाखा मया दृष्टान्ताभिश्चायुषलक्षितः ।
 विस्मिताश्चाभवन्सर्वा दृष्ट्वा मां विबुधेश्वराः ॥ २७ ॥
 वर्यमानेषु च मया भवत्सु रुचिरानना ।
 माभेव गतसंकल्पा वृणीते सा सुरीतमाः ॥ २८ ॥
 ब्रह्मवीक्षेव मां बाला आयातु संहिताः सुराः ।
 लया सह नरव्याघ्र मम यत्र स्वयंवरः ॥ २९ ॥
 तेषामहं संनिधौ त्वां वरयिष्यामि वैषध ।
 एवं तव महाबाहो दोषो न भवितेति ह ॥ ३० ॥
 एतावदेव विबुधा यथावृत्तमुद्राहृतम् ।
 मया शेषे प्रमाणं तु भवन्नस्त्रिदशेश्वराः ॥ ३१ ॥
 ॥ इति नलोपाख्याने चतुर्थो ऽध्यायः ॥ ४ ॥
 ॥ बृहदश्र उवाच ॥
 त्रय काले भूमे प्राप्ते तिथौ पुष्टे चण्डे तथा ।
 आजुहाव महोपालान्भीमो राजा स्वयंवर ॥ १ ॥

- तच्छ्रुत्वा पृथिवीपालाः सर्वे हृक्ष्यपीडिताः ।
 लरिताः समुपाजरमुर्दमयन्तीमभीप्सवः ॥ २ ॥
 कनकस्रग्धरचिरं तोरणेन विराजितम् ।
 विविभ्रुस्ते नृपा रङ्गं महामंसिंहा द्वाचलम् ॥ ३ ॥
 दमयन्ती ततो रङ्गं प्रविवेश भुभानना ।
 सुष्मन्ती प्रभया राज्ञां चतूषि च मनांसि च ॥ ४ ॥
 तस्या गात्रेषु पतिता तेषां दृष्टिर्महात्मानाम् ।
 तत्र तत्रैव सक्ताभून्न चचाल च पश्यताम् ॥ ५ ॥
 ततः संकीर्णमानेषु राज्ञां नामसु भारत ।
 द्दर्श भूमी पुरुषान्ध्र तुल्याकृतीनिह ॥ ६ ॥
 तात्समीक्ष्य ततः सर्वान्निर्विशेषाकृतीन्स्थितान् ।
 संदेहादथ वैदर्भीं नाभ्यजानान्नलं नृपम् ॥ ७ ॥
 यं यं हि दृष्टुं तेषां तं तं मेने नलं नृपम् ।
 सा चिन्तयन्ती बुज्याथ तर्कयामास भाविनी ॥ ८ ॥
 कथं नु देवाज्ञानीयां कथं विद्यां नलं नृपम् ।
 एवं संचिन्तयन्ती सा वैदर्भीं भृशदुःखिता ॥ ९ ॥
 श्रुतानि देवलिङ्गानि तर्कयामास भारत ।
 देवानां यानि लिङ्गानि स्थविरैश्चः श्रुतानि मे ॥ १० ॥
 तानीह तिष्ठतां भूमाविकंस्थापि न लक्ष्ये ।
 एवं विचिन्त्य ब्रह्मधा विचार्यं च पुनः पुनः ॥ ११ ॥
 शरणं प्रति देवानां प्राप्तकालममन्यत ।
 देवेभ्यः प्राञ्जलिर्भूत्वा वैपमानिदमब्रवीत् ॥ १२ ॥
 हंसानां वचनं श्रुत्वा यथा मे वैषधो वृतः ।
 पतिले तेन सल्लेन देवास्त्रं प्रदिशन्तु मे ॥ १३ ॥
 मनसा वचसा चैव यथा नातिचराम्यहम् ।
 तेन सल्लेन विबुधास्त्रमेव प्रदिशन्तु मे ॥ १४ ॥
 यथा देवैः स मे भर्ता विहितो निषधाधिपः ।
 तेन सल्लेन मे देवास्त्रमेव प्रदिशन्तु मे ॥ १५ ॥
 यथेदं व्रतमारब्धं नलस्यारारधने मया ।
 तेन सल्लेन मे देवास्त्रमेव प्रदिशन्तु मे ॥ १६ ॥
 स्वं चैव रूपं कुर्वन्तु लोकापाला महेश्वराः ।
 यथाहमभिजानीयां पुण्यशोकं नराधिपम् ॥ १७ ॥
 निशम्य दमयन्त्यास्त्रत्वरुणं परिदेवितम् ।
 यथोक्तं चक्रिरे देवाः सामर्थ्यं लिङ्गधारणे ॥ १८ ॥
 सापश्यद्विबुधास्त्रवर्णनस्येदान्स्त्रब्धलोचनान् ।
 हृषितस्रयजोहीनान्स्थितानस्युगतः क्षितिम् ॥ १९ ॥

कथाद्वितीयो ज्ञानसयज्ञःस्त्रिदसमन्वितः ।
भूमिष्ठो नैषधश्चैव निमेषेण च सूचितः ॥ २० ॥
सा समीप्य तु तान्द्वान्पुण्यश्लोकं च भारत ।
नैषधं वरयामास भिमी धर्मिण पाण्डव ॥ २१ ॥

5 विलज्जमाना वस्त्रान्तं जयाहायातलोचना ।
रुक्मिण्युक्तेः सुजन्तस्य स्रजं परमशोभनाम् ॥ २२ ॥
वरयामास चैवैनं पतिले वरवर्णिनी ।
ततो ह्यहिति सहसा मुक्तः शब्दो नराधिपैः ॥ २३ ॥
दृष्ट्वाहर्षिभिस्तत्र साधु साध्विति भारत ।
विस्मितैरीरितः शब्दः प्रशंसस्त्रिर्नलं नृपम् ॥ २४ ॥

10 दमयन्तीं तु कौरव्य वीरसेनसुतो नृपः ।
श्राय्यासयद्दरारोहां प्रहृष्टनालराजना ॥ २५ ॥
यत्नं भजसि कल्याणि पुमांसं देवसंनिधौ ।
तस्यात्मां विद्धि भर्तारमेव ते वचने रतम् ॥ २६ ॥
यावच्च मे धरिष्यसि प्राणा देहे श्रुचिस्त्रिणि ।
तावत्त्वयि भविष्यामि सत्यमेतद्गवीमि ते ॥ २७ ॥
पार्थिवाश्चानुभूयास्य विवाहं विस्वयान्विताः ।
दमयन्त्याश्च मुदिताः प्रतिजगमुर्यथागतम् ॥ २८ ॥
गतेषु पार्थिवेन्द्रेषु भीमः प्रीतो महामनाः ।
विवाहं कारयामास दमयन्त्या नलस्य च ॥ २९ ॥
॥ इति नलोपाख्याने पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

II. Die schlaue Kaufmannsfrau (Hitopadesa 4, 3).

उत्पन्नानामपदं यस्तु समाधत्ते स बुद्धिमान् ।
वणिजो भार्यया जारः प्रत्यत्रै निरुह्यते यथा ॥
25 अस्त्रि विक्रमपुरे समुद्रदत्तो नाम वणिक् । तस्य च रत्नप्रभा नाम
वधूः केनापि स्वसेवकेन सभं सर्वदा रमते । यतः ।
न स्त्रीणामप्रियः कश्चिप्रियो वापि न विद्यते ।
गावसृणुमिवारख्ये प्रार्थयन्ति नवं नवम् ॥
अथैकदा सा रत्नप्रभा तस्य सेवकस्य मुखे चुम्बनं ददती तेन समुद्र-
30 तेनालोकिता । ततः सा बन्धकी सखरं भर्तुः समीपमुपगम्याह । नाथ ।
एतस्य सेवकस्य तावन्नहती निर्वृत्तिः । यतो हिङ्गुगन्धः प्रत्यत्रोऽस्य मुखे
मया घ्रातः । तथा चोक्तम् ।
आहारो द्विगुणः स्त्रीणां बुद्धिस्तासां चतुर्गुणा ।
षड्गुणो व्यवसायश्च कामश्चाष्टगुणः श्रुतः ॥

तच्छुला सेवकेनापि प्रकृतोक्तम् । यस्य गृहस्त्रिदशो विधा तत्र सेवकेन कथं
ख्यातव्यम् । यत्र प्रतिबन्धे वधूः सेवकस्य मुखमाघाति । ततोऽसावुत्थाय
चञ्चितः । स च साधुना प्रबोध्य यत्नाद्भूतः ॥

III. Der Brahmane mit dem Grützkopf (Pañcatantra 5, 9).

अनागतवतीं चिन्तामसंभाषां करोति यः ।
स एव पाण्डुरः श्रेते सोमशर्मपिता यथा ॥ 5

कश्चिच्चित्रगर् कश्चित्स्वभावकण्ठपणो नाम ब्राह्मणः प्रतिवसति स्म । तस्य
भिर्बाजैः सक्तुभिर्भुक्तोर्वरितैर्घटैः परिपूरितः । तं च घटं नागदन्ते ज्वलन्त्य
तस्याधस्तात्घट्टा निधाय सततमेकदृष्ट्या तमवबोकायति । अथ कदाचिद्राज्ञो
सुप्तश्चिन्तामसास । यत्परिपूर्णां ऽयं घटस्त्वावस्तुक्तुभिर्वर्तते । तद्यदि दुर्भिक्षं
भवति तद्नेन रूपकाणां शतमुत्पद्यते । ततस्तेन मयाजादयं ग्रहीतव्यम् ।
ततः यस्मात्सिकप्रसववशात्तायां यथं भविष्यति । ततो ज्जाभिः प्रभूता गा
ग्रहीष्यामि गोभिर्महिषीर्महिषीभिर्वडवाः । वडवाप्रसवतः प्रभूता अथवा भवि-
ष्यति । तेषां विक्रयात्प्रभूतं सुवर्णं भविष्यति । सुवर्णेन चतुःशतं गृहं संप-
द्यते । ततः कश्चिद्ब्राह्मणो मम गृहमागत्य प्राप्तवयस्कां रूपाढ्यां कन्यां दास्यति । 15-
तत्सकाशात्पुत्रो मे भविष्यति । तस्याहं सोमशर्ममिति नाम करिष्यामि । तत-
स्त्रिज्जानुचलनयोन्मे संजाते ऽहं पुत्रकं गृहोत्थाश्रान्तायाः पृष्ठदेश् उपविष्ट-
खट्वधारविष्यामि । अत्रान्तरं सोमशर्मा मां दृष्ट्वा जनान्युत्सङ्गाज्जानुप्रचलन-
परौ ऽश्वसुरासन्नवतीं मत्समीपमागमिष्यति । ततो ऽहं ब्राह्मणो कोपाविष्टो
ऽभिधास्यामि । गृहाण तावद्बालकम् । सापि गृहकर्मव्ययतयास्वद्वचनं न श्यो-
ष्यति । ततो ऽहं समुत्थाय तां पादप्रहारेण ताडयिष्यामि । एवं तेन ध्यान-
स्थितेन तथैव पादप्रहारो दत्तो यथा स घटो भयः । सक्तुभिः पाण्डुरतां
गतः ॥

IV. Der falsche und der wahre Freund (Pañcatantra 1, 22).

पण्डितोऽपि वरं शत्रुर्न मूर्खो हितकारकः ।
वानरेण हतो राजा विप्राश्चारेण रक्षिताः ॥ 25

कस्यचिद्राज्ञो नित्यं वानरो ऽतिभक्तिपरौ ऽङ्गसेवको ज्ञाःपुरे ऽग्रप्र-
तिषिद्धप्रसरो ऽतिविश्वासस्थानमभूत् । एकदा राज्ञो निद्रां गतस्य वानरे
व्यजनं नीत्वा वायुं विदधति राज्ञो वक्षःस्थलोपरि मन्त्रिकोपविष्टा । व्यजनेन
मुक्तुर्मुक्तुर्निषिध्यमानापि पुनः पुनस्तत्रैवोपविशति । ततस्तेन स्वभावचपलेन
30 मूर्खेण वानरेण कुञ्चन सता तीव्रं खड्गमादाय तस्या उपरि प्रहारो विहितः ।
ततो मन्त्रिकोद्भूतिय गता परं तेन श्वितधारेणानिना राज्ञो वक्षो द्विधा जातं
राजा मृतस्य । तस्याश्चिरायुरिच्छता नृपेण मूर्खोऽनुचरो न रक्षणीयः ॥

अपरसेकस्त्रिनगरे को ऽपि विप्रो महाविद्वान्परं पूर्वजन्मयोगेन चौरो वर्तते । तस्मिन्पुरे ज्येदेशादायातांश्चतुरो विप्रान्बद्धानि वसूनि विक्रीणतो दृष्ट्वा विलितवान् । अहो केनोपायेनैषां धनं लभे । इति विचिन्त्य तेषां पुरो जैकाणि शास्त्रीकाणि सुभाषितानि चातिप्रियाणि मधुराणि वचनानि ज्ञायता तेषां मनसि विश्वासमुत्पाद्य सेवा कर्तुमारब्धा । अथवा साध्विद-मुच्यते ।

असती भवति सलज्जा चारं नीरं च शीतलं भवति ।

दम्भी भवति विवेकी प्रियवक्ता भवति धूर्तजनः ॥ X

अथ तस्मिन्नेवां कुर्वति तैर्विप्रैः सर्ववसूनि विक्रीय बद्धमूल्यानि रत्नानि क्रीतानि । ततस्मानि जङ्गामध्ये तत्समलं प्रलिप्य स्वदेशं प्रतिगन्तुमुद्यमो विहितः । ततः स धूर्तविप्रस्तान्विप्रान्नुमुद्यताभ्यस्य चिन्तायाकृतितमनाः संजातः । अहो धनमेतन्न किंचित्तम चटितम् । अशुभिः सह यामि । पथि क्वापि विषं दत्तैतास्त्रिहृद्य सर्वरत्नानि गृह्णामि । इति विचिन्त्य तेषामग्रे सकर्णं विलयेद्माह । भो मित्राणि यूयं मासेकाकिनं मुक्ता गन्तुमुद्यताः । तन्मे मनो भवद्भिः सह स्नेहपाशेन बद्धं भवद्विरहनास्त्रैवाकुलं संजातं यथा धूर्तिं क्वापि न धत्ते । ततो यूयमनुग्रहं विधाय सहायभूतं मामपि सहैव नयत । तद्वचः श्रुत्वा ते कर्णादर्चिन्तास्त्रेन समसेव स्वदेशं प्रति प्रस्थिताः । अथाध्वनि तेषां पञ्चानामपि पत्नीपुरमग्रे व्रजतां ध्वाङ्गाः कथयितुमारब्धाः । रे रे किराता धावत धावत । सपादलज्जधनिनो यानि । एतास्त्रिहृद्य धनं नयत । ततः किरातैर्ध्वाङ्गवचनमाकर्ण्य सत्वरं गत्वा ते विप्रा लघुदण्डहार्ज-र्जरीद्वय वस्त्राणि मोचयित्वा विलोकिताः परं धनं किंचिन्न लब्धम् । तदा तैः किरातैरभिहितम् । भोः पात्याः पुरा कदापि ध्वाङ्गवचनमनृतं नासीत् । ततो भवतां संनिधौ क्वापि धनं विद्यते तदपेयत । अन्यथा सर्वेषामपि वधं विधाय चर्मं विदार्य प्रलङ्गं प्रेक्ष्य धनं नेषामः । तदा तेषामीदृशं वचन-माकर्ण्य चौरविप्रेण मनसि विलितम् । यद्देषां विप्राणां वधं विधायाङ्गं विलोक्य रत्नानि नेष्यन्ति तदापि मां वधिष्यन्ति ततो ऽहं पूर्वभैवात्मानमरलं समर्थैतान्युच्चामि । उक्तं च ।

मूलोर्विभेषि किं नाल न स भीतं विमुञ्चति ।

अथ वाब्धशतानि वा मूर्खैर् प्राणिनां ध्रुवः ॥

30 तथा च ।

गवाशं ब्राह्मणार्थं च प्राणालयं करोति यः ।

सूर्यस्य मण्डलं भित्त्वा स याति परमां गतिम् ॥

इति निश्चिन्त्याभिहितम् । भोः किराता यद्येवं ततो मां पूर्वं निहृद्य विलोकयत । ततस्त्रैस्त्रयानुष्ठितं तं धनरहितमवलोक्यापरं चत्वारो ऽपि सुक्ताः ॥

V. Die Raube der Tiere (Pañcatantra I, 15).

चटकाकाष्ठकूटिन¹ मन्त्रिकाट्ठुरैस्त्रया ।

महाजनविरोधेन कुञ्जरः प्रलयं गतः ॥

कास्त्रिद्वन्द्वोद्देशे चटकदंपती तमालतरुच्छतनिलयौ प्रतिवसतः । अथ गच्छता कालेन संततिरभवत् । अथस्त्रिद्वन्द्वेन प्रमत्तो गजः कश्चित् तमा- 5 लवृत्तं धर्मात्स्त्रकायार्थी समाश्रितः । ततो मद्रोत्कर्षात्तां तस्य शाखां चट-काकान्तां पुष्कराग्नेयाद्विषय बभञ्ज । तस्या भङ्गेन चटकाख्यानं सर्वाणि विशीर्णानि । आयुःशेषतया च चटका कथमपि प्राणैर्न विद्युक्ता । अथ साण्डभङ्गाभिभूता प्रलापान्कुर्वाणा न कथंचिदतिष्ठत् । अत्रालरे तस्यास्ता- 10 न्प्रलापाञ्जश्रुत्वा काष्ठकूटो नाम पत्नी तस्याः परमसुहृत्तदुःखदुःखितो ऽभिय तामुवाच । भवति किं वृथा प्रलापिन । उक्तं च ।

नष्टं मृतमतिक्रान्तं नानुशोचन्ति पण्डिताः ।

पण्डितानां च सूर्वाणां विशेषो ऽयं यतः स्मृतः ॥

तथा च ।

अशोच्यानीह भूतानि यो मूढस्त्रानि शोचति ।

स दुःखे लभते दुःखं द्वावन्शौ निषेवते ॥

अथ च ।

क्षिप्वाशु¹ बान्धवैर्मुक्तं प्रेतो भुङ्क्ते यतो ऽवशः ।

तंस्त्रान्न रोदितव्यं हि क्रियाः कार्याः प्रयत्नतः ॥

चटका प्राह । अस्त्वितत् । परं दुष्टगजेन मद्रान्मम संतानत्रयः कृतः । तद्यदि 20 मम त्वं सुहृत्सत्यसदस्य गजापसदस्य को ऽपि वधोपायश्चिन्त्यो यस्यानुष्ठानेन मे संततिनाशदुःखमपसरति ।

काष्ठकूट आह । भवति सत्यमभिहितं भवत्या । उक्तं च ।

स सुहृद्व्यसने यः स्यात्स पुत्रो यस्तु भक्तिमान् ।

स भृत्यो यो विधेयश्चः सा भार्या यत्र निर्वृतिः ॥

तत्पथ्य मे बुद्धिप्रभावम् । परं ममापि सुहृद्वृत्ता वीणारवा नाम मन्त्रिकास्त्रि । 25 तन्नामाह्वयगच्छामि येन स दुराला दुष्टगजो ह्यते । अथासौ सह चट-कया मन्त्रिकामासाद्य प्रोवाच । भद्रं ममेष्टिद्यं चटका केनचिद्दुष्टगजेन परा-भूताण्डस्रोदनेन । तत्तस्य वधोपायमनुतिष्ठतो मे साहाय्यं कर्तुमर्हसि । मन्त्रिकायाह । भद्रं किमुच्यते ऽत्र विषये । उक्तं च ।

पुनःप्रत्युपकाराय मित्राणां क्रियते प्रियम् ।

यत्पुनर्मित्रमित्रस्य कोऽर्थं मित्रैर्न किं कृतम् ॥

सत्यमेतत् । परं ममापि भेको भेषजदो नाम मित्रं तिष्ठति । तमथाह्वय यथोचितं कुर्मः । उक्तं च ।

1) Dvandva § 309, 2.

हितैः साधुसमाचारैः¹ शास्त्रज्ञैर्मतिशालिभिः ।
कथंचन विकल्पने विद्वद्भिश्चिन्ता नयाः ॥

अथ ते वयो ऽपि गत्वा भेषनादस्याये पूर्वं वृत्तान्तं निवेद्य तस्युः । अथ स
प्रोवाच । क्रियन्मात्रो गजो वराक्रो महाजनस्य कुपितस्य । तन्मदीयो मलः
5 कर्तव्यः । मन्त्रिके त्वं गत्वा मथाहसमये तस्य मदोत्कटस्य गजस्य कर्णे
वीणारवसदृशं शब्दं कुरु येन श्रवणसुखलासो निमीलितनयनो भवति ।
ततश्च काष्ठकूटचञ्चा स्फोटितनयनो ऽग्नीभूतसूषार्तो मम गर्ततटाश्रितस्य
सपरिकरस्य शब्दं श्रुत्वा जलाशयं मत्नाभेति । ततो गर्तमासाद्य पतिष्यति
पञ्चत्वं यास्यति चेति । एवं समवायः कर्तव्यो यथा वैरसाधनं भवति । अथ
10 तथानुष्ठिते स मन्त्रगजो मन्त्रिकानेयश्रवणसुखानिमीलितनयनः पञ्चाकाष्ठकू-
टहतचतुर्भयाहसमये भ्रात्यन्मण्डूकशब्दानुसारी गच्छन्महतीं गर्तमासाद्य
पतितो मृतस्य ॥

VI. Die Maus als Mädchen (Tantrākhyāyikā 3, 9).²

सूर्यं भर्तारमिच्छन्ती पर्जन्यं माहृतं गिरिम् ।

15 स्वयोनं मूषिका प्राप्ता योनिर्हिं दुरतिक्रमा ॥

कस्मिंश्चिद्देशे ऋषिर्जार्ह्व्यां स्नात्वापस्पृष्टमारुह्यः । करतले चास्य श्वेन-
परिश्रष्टा मूषकशाविका पतितता । तां चासौ न्यग्रोधपादपमूले संस्थाय
पुनस्स्नात्वा गृहाभिमूष्य³ प्रायात् । मूषिकां च स्तुत्वाचिन्तयत् । नृशंसने-
तन्मया द्रक्तं मारुतपितृपरिश्रष्टां मूषिकां परित्यजतेति । एवमाकलय्य प्रति-
20 निवृत्ततां मूषिकां स्वतपोबलेन कन्यां कृत्वा गृहमानीयानपलायै भार्यायै
प्रायच्छत् । आह च । भद्रे प्रयत्नेनैवं संवर्धतामिति । अथ कालेन द्वादशवर्षे
प्राप्ते विवाहकार्ये तस्या ऋषिश्चिन्तामापदि । यतः ।

पितृगृहे तु या कन्या रजः पश्यति चलुषा ।

वृषली सा तु विज्ञेया न शूद्री वृषली स्युता ॥ *

25 अतो ऽहमेनां सदृशाय प्रयच्छामि । उक्तं च ।
यथोरेव समं वित्तं यथोरेव समं कुलम् ।
तयोस्सख्यं विवाहस्य न तु पुष्टविपुष्टयोः ॥

स एवं मत्वा भगवन्तं सहस्रकिरणमाह्रथाभिहितवान् । विवाह्यतां मम
दुहितेयमिति । असावपि लोकापालस्सर्ववृत्तान्तप्रत्यक्षदर्शी तमाह । भगवन् ।
30 मन्तो मेधा बलवन्तराः । यत्कारणमहमुदितो ऽपि तैरदृशः³ क्रिय इति ।
एवमेतदित्युक्त्वा मुनिर्मेधानाहृतवान् । गृह्यतां मे दुहितेति । ते ऽप्याहुः ।
अस्यन्तो ऽपि³ बलवान्वायुः । तेन वयमिदञ्चेतस्य दिग्भ्यो विज्ञिष्यामहे । अथ
तेन वायुराहृतः । गृह्यतां मद्दुहितेति । एवमुक्तो ऽसावब्रवीत् । भगवन् ।

1) Bahuvrīhi.

2) Vgl. § 332a) Anm.

3) Positiv im Sinne des Kompar.

मन्तो बलवन्तरा³ पर्वताः । यतो ऽहं तानङ्गुलमात्रमपि चालयितुमशक्तः ।
ततो ऽसावचलमाह्रथाभिहितवान् । गृह्यतां मम कन्येति । स आह । नूनम-
चला¹ वयं किं त्वजस्रं मूषकैर्गभ्याः । तैरितश्चेतस्य शतच्छिद्रा³ क्रियामहे ।
एवमवधार्य मुनिना मूषक आह्रयोक्तः । गृह्यतां मम कन्येति । ततो ऽसावाह ।
विधुरमिदम् । कथमिदं विवरं प्रवेक्ष्यतीति । सत्यमेतदिति परमर्षिणा⁵
स्वतपोबलेन पुनः³ पूर्वप्रकृतिमापादितता ॥

VII. Der Weber als Vishnu (Tantrākhyānaka 1, 5).²

सुगुप्तस्यापि दम्भस्य ब्रह्मायन्तं न गच्छति ।

कौलिको विष्णुरूपेण राजकन्यां निर्धेवते ॥

कस्मिंश्चिदधिष्ठाने कौलिकरथकारौ मित्रे प्रतिवसतः स्म । तत्र च¹⁰
बाब्यात्प्रभृति सहचारिणी परस्परमतीव स्नेहपरौ सदैकस्थाने विहारिणी
कालं नयतः । कदाचिदप्य तत्राधिष्ठाने कस्मिंश्चिद्विनायायने महोत्सवो
यान्नालक्षणः संवृतः । तत्र च नटनर्तकचारणसकुले नानादेशादगतजनानुकुले
तौ सहचरौ भ्रमन्तौ कांचिद्राजकन्यां करेणुकाढ्यां सर्वलक्षणसनायां कञ्चु-
किवर्षधरपरिवृतां देवतादर्शनार्थं समायातां दृष्टवन्तौ । अथासौ कौलिकस्तौ¹⁵
दृष्ट्वा विषादितं द्रव द्रुष्टग्रहगृहीतं द्रव कामशरैर्हृन्मनानः सहसा भूतले
पपात । अथ ते तदवच्छमवलोक्त्य रथकारस्तदुःखदुःखित आत्मपुरुषैस्तं समु-
त्तिलय्य स्वगृहमानयत् । तत्र विविधैः शीतोपचारैश्चिकित्सकोपदिदुर्मन्त्रवा-
दिभिश्चोपचर्यमाणश्चिरात्कथंचित्संचेतनो बभूव । ततश्च रथकारेण पृष्टः । भो
मित्र किमेवं लमकस्याद्विचेतनः संजातः । तत्कल्पतामात्मस्वरूपम् । सो ऽब्र-
वीत् । वयस्य यद्येवम् तच्छृणु मे रहस्यं येनाशेषं ते वदामि । यदि त्वं
सौहार्दं मन्यसे तदा काष्ठप्रदानेन प्रसादः क्रियतम । चम्यतां यन्मया प्रण-
यातिरेकाद्युक्तं तवानुष्ठितम् । सो ऽपि तदाकर्ण्य बाष्पपिहितनयनः सगद-
दमुवाच । वयस्य यद्येवम् तदुःखकारणं कथय येन तस्य प्रतीकारः क्रियते
यदि कर्तुं शक्यते । उक्तं च यतः ।

अौषधार्थसुमन्त्राणां बुद्धिश्चैव महात्मानाम् ।

असाध्यं नास्ति लोके ऽत्र किंचिद्ब्रह्माण्डमथ्यगम् ॥

तद्विेषां चतुर्णां यदि साध्यं भविष्यति तदहं साधयिष्यामि । कौलिक आह ।
वयस्य यद्येवम् एतेषामन्येषामपि शतसहस्रोपायानामसाध्यं तन्नो दुःखम् ।
तस्मान्नम मरणे कालक्षेपं मा कुरु । रथकार आह । भो मित्र । तथापि³⁰
निवेद्य मे येनासाध्यं मत्वा त्वया सह वद्मौ प्रविशामि । न क्षणमपि
त्वद्वियोगं सहिष्ये । एष मे निश्चयः । कौलिक आह । वयस्य श्रूयतां तर्हि ।

1) Wortspiel.

2) Die Aufhebung des Sandhi hat in einigen Fällen die Bedeutung eines Kommas.

या राजकन्या तत्रोत्सवे करुणुकाहृष्टा समायाता दृष्टा तस्या दर्शनात्नरं
भगवता मकरध्वजिनयमवस्था विहिता । न शक्नोमि तद्देवनां सोढुम् । रथ-
कारो ऽपि तच्छ्रुत्वा सस्मितमिदमाह । वयस्य यथैवम् तदिच्छा सिद्धं त्वत्-
योजनम् । तद्वैव तथा सह संगमः क्रियतामिति । कौलिक आह । वयस्य
5 यत्र कन्यकालःपुरे वायुं मुक्त्वा नात्यस्य प्रवेशो ऽस्ति तत्र रत्नापुरुषरचिते
कथं तथा सह संगमः क्रियताम् । तत्किं मानेवासत्वचनैर्विडम्बयसि । रथकार
आह । वयस्य पश्य मे बुद्धिबलम् । एवमभिधाय तत्त्वणात्कीलासंचारिणं वैनतेयं
बाहुयुगलं च वायुजवृक्षदारुणा शङ्खचक्रगदापद्मालितं वनमालान्वितं सकि-
रीटीकौसुभमघटयत् । ततश्च तस्मिंस्तं समारोप्य विष्णुचिह्नैश्चिह्नितं क्वला
10 कीलासंचारणविज्ञानं दर्शयित्वा प्रोवाच । भो वयस्य अनेन रूपेण त्वं कन्य-
कालःपुरे निशीथे तं राजकन्यां सप्तभूमिकप्रसादप्रालगतां मुग्धस्वभावां
त्वं वासुदेवं मन्वमानां स्वकीयनिष्ठावक्रोक्तिभी रञ्जयित्वा भज ।

कौलिको ऽपि तदाकर्णं तथारूपस्त्रच गत्वा तामाह । राजपुत्रि सुप्ता
किं वा जागर्षि । अहं ते बीरसमुद्रात्सानुरागो लब्धीं विहाय स्वयमिवा-
15 भ्यागतः । तन्नया सह क्रियतां समागम इति । सापि तं गर्डाहृष्टं चतुर्भुजं
सर्वायुधसमेतमवलोक्य सविस्वयमासनादुत्थाय कृताञ्जलिपुटा प्रोवाच । भग-
वन् अहं मानुषकीटिकाशुचिः । भगवांस्त्रैलोक्यपूज्यः कर्ता च । तत्कथमेतत्कर्तुं
युज्यते । कौलिक आह । सुभगे सत्यमभिहितम् । परं किं तु राधा नाम मे
भार्या नन्द्योपकुल आसीत् । सा त्वं मत्परिणीता । तेनाहमागत इति । सा
20 प्रोवाच । भगवन् यद्येवम् तन्नै तातं प्रार्थय येन सो ऽथविकल्पं तुभ्यं मां
प्रयच्छति । कौलिक आह । सुभगे नाहं मानुषदर्शनं गच्छामि कुतो वाक्या-
लापकरणम् । तद्दान्यवर्षाविवहनात्तानं प्रयच्छ । नो चेत् श्रापं दत्त्वा त्वां
सान्ध्यां भस्मासात्कारिष्यामीति ।

एवमभिधाय गर्डादवतीर्यं सखे पाणौ गृहीत्वा तं सलज्जां सभयां
25 वेषमानां शय्यामनयत् । ततश्च रात्रिशेषं यावद्वात्स्यायनोक्तविधिना निषेध
प्रबूधे स्वगृहमलक्षितो जगाम । एवं तस्य तां नित्यमेव सेवमानस्य कालो
गच्छति ।

अथ कदाचिच्छुकिनसस्या अथरप्रवालमलीकेनाथरखण्डितेन खण्डितं
दृष्ट्वा ते प्रोचुः । अहो एतस्या राजकन्यायाः पुरुषोपभुक्ताया इव शरीरा-
30 वयावा विभाष्यन्ते । तस्मिन्निदम् । सुरचिते ऽप्यस्मिन्गृहे एवंविधो व्यवहारः ।
तद्वाञ्छे निवेदयाम इति । एवं निश्चित्य राजानं समभ्येत्थ प्रोचुः । देव वयं
न विश्वः परं सुरचिते ऽप्यस्मिन्कन्यकालःपुरे कश्चित्प्रविशति । तत्र देवः
प्रमाणमिति ।

राजापि तच्छ्रुत्वातीव व्याकुलितचित्तो देवीपार्श्वं गत्वा प्रोवाच । दिवि
विज्ञायतां सभ्येते कञ्चुकिनो यद्वदन्ति । तस्याद्य कृतात्तः कुपितो येनेष
35 द्वोहः कृतः । देवी श्रुत्वा व्याकुलीभूता सखरं गत्वा तां खण्डिताधरां नख-

विदरितशरीरामपश्यत् । प्रोवाच च । आः पापं कुलनाशिन । किमेवं शील-
खण्डनं कृतम् । को ऽयं कृतालावलोकितस्त्वत्सकाशमभ्येति । तत्कथ्यतां
ममाग्रे सत्यमिति । सापि चपाथोमुख्ये सकलं विष्णुरूपकौलिकवृत्तानाम् ।
तच्छ्रुत्वा प्रहसितवदना पुलकाङ्कितसर्वाङ्गी सखरं गत्वा राजानमूचे । देव
दिष्ट्या वर्धसे । नित्यमेव निशीथे भगवान्नारायणः कन्यकापार्श्वे समभ्येति । 5
तेन गान्धर्वविवहेन विवाहिता सा । तदद्य राज्ञौ मया त्वया च वाताय-
नयातर्यां स निशीथे द्रष्टव्यो यतो न स मानुषैः सह वचनं करोति ।
तच्छ्रुत्वा राज्ञो हर्षितस्य तद्दिनं वर्षशतमिव कथञ्चिज्जगाम । ततस्तु
राज्ञौ निभृतो भूत्वा वातायनस्थो गगनासक्तदृष्टिर्यावन्तिष्ठति तावत्तस्मिन्समये
गर्डाहृष्टं शङ्खचक्रगदाहस्तं यथोक्तचिह्नमाकाशादेवोत्तरत्तं कौलिकमपश्यत् । 10
ततश्च सुधापूरस्त्रावितनिवात्तानं मन्वमानस्तामुवाच । प्रिये नास्त्वयो धन्य-
तरौ मया त्वया च समानो यदस्त्वत्समृतिं भगवान्नारायणः समभ्येत्थ भजते ।
तस्मिन्ना अस्माकं सर्वे मनोरथा हृदयस्थाः । अथ जामातृप्रभावेण सकलां
वसुमतीं वशीकरिष्यामीति ।

एवं निश्चित्य सर्वैः सीमाधिपैः सह मर्यादाव्यतिक्रममकरोत् । ते च 15
तं मर्यादाव्यतिक्रमेण वर्तमानमवलोक्य सर्वे समभ्येत्थ तेन सह विग्रहं चक्रुः ।
एतस्मिन्नरं राजा देकीमुखिनं तां दुहितरमुवाच । पुत्रि त्वयि दुहितरि
स्थितायां भगवति नारायणे जामातरि स्थिते किमेवं युज्यते यत्सर्वे ऽपि
पार्थिवा मया सह विग्रहं कुर्वन्ति । तत्संबोध्यो ऽयं त्वया भर्ता यथा मम
शत्रून्त्यापादयति तत्कार्यम् ।

अथ कौलिको राज्ञौ समायातः सविनयं राजपुत्र्याभिहितः । भगवन्
त्वयि जामातरि स्थिते यच्छत्रुभिः परिभूयते तातस्तत्ते पराभवः । तत्प्रसादं
कृत्वा सर्वास्त्राञ्छत्रून्त्यापादय । कौलिक आह । सुभगे कियन्वात्रास्तावत्तव
शत्रवः । तद्विग्रह्या भव । त्थेन सुदर्शनचक्रेण तिलशः खण्डयिष्यामि ।

अथ गच्छता कालेन सर्वदेवं शत्रुभिर्द्वारास्य स राजा प्राकारशेषः 25
कृतः । तदपि तं वासुदेवरूपधरं कौलिकमजानन्नित्यमेव विश्रेषतः कर्पूरक-
सूरिकादिपरिमलविशेषान्नानाप्रकारवस्त्रपुष्पमन्थपेयान् । प्रेषयन्तुद्विदुमुखिन
तमूचे । भगवन् प्रभाते स्थानभङ्गो नूनं भविष्यति । यतः सर्वेषां यवसान-
संज्ञयः संजातः । अपरं सर्वो ऽपि जनो जर्जरितदेहः संवृत्तो योडुमन्त्रमः
प्रचुरो मृतस्य । तदेवं ज्ञात्वात्र काले यदुचितं भवति तत्कर्तव्यम् । तच्छ्रुत्वा 30
कौलिको व्यचिन्तयत् । स्थानभङ्गे संजाते ममापि नूनं मृत्युरनया सह वि-
योगश्च भविष्यति । तस्मान्नरुडभारह्याकाशस्थः सायुधमात्तानं शत्रूणां दर्श-
यामि । कदाचिद्विष्णुमूर्तिं मन्वमानास्त्रे साशङ्का अस्त्र राज्ञो योधिहृन्त्यन्ते ।
उक्तं च यतः ।

1) Bahuvrīhi, Attribution zu ऽविशेषान्. Oder ऽपेयानि zu verbessern?

निर्विषयापि सर्पेण कर्तव्या महती फटा ।
विषं भवतु मा वासु फटाटोपो भयंकरः ॥
अथवा मम स्थानार्थं मृत्युर्भवति तदपि सुन्दरतरम् । उक्तं च यतः ।
गवार्थं ब्राह्मणार्थं च स्थानार्थं स्तीघ्नते ष्ववा ।
स्वार्थं यस्त्यजेत्याणांस्तस्य लोकाः सनातनाः ॥

- 5 एवं निश्चिद्य दत्तधावनं भक्षयित्वा प्रोवाच । सुभगे समलैः शत्रुभिर्व्यापादि-
तैरन्नं भक्षयिष्यामि त्वया सह संगमं च किरिष्यामीति । परं वाच्यस्त्वयात्त-
पिता यत्प्रभाते प्रभूतेन सैन्येन नगरान्निष्कम्प्य योजयाम् । अहं चाकाशस्थित
एव सर्वांस्त्रान्निजसः किरिष्यामि । पश्चात्सुखेन भवता हलव्याः । यदि
10 पुनरहं स्वयमेव सूदृषिष्यामि तत्तेषां पापालनां वैकुण्ठगतिर्भविष्यति ।
तस्मान्ते तथा कर्तव्या यथा पलायमानास्ते न खे गच्छन्ति । सापि तदाकर्ण्य
स्वयं गत्वा सर्वं पिपतुर्वाच । राजापि तस्या वचनं श्रुत्वा प्रभूषु युद्वाय
निष्क्राम । कौलिको ऽपि मरणे कृतनिश्चयश्चापपाणिराकाशस्थित एव
युद्वाय प्रस्थितः ।

- 15 एतस्मिन्नन्तरे भगवता नारायणेनातीतानागतवर्तमानवेदिना स्मृतमात्रो
वैनतेयः प्राप्तः । वासुदेवश्च कौलिकरूपं विज्ञाय वैनतेयमुवाच । भी गरुत्तम्
जानासि त्वम् । मम हृदि कौलिको दारुमये त्वयि समाहृतो राजकन्य-
कामुपभुङ्क्ते । सो ऽब्रवीत् । देव ज्ञातं सर्वमस्य विचिष्टितम् । किं कर्तव्यं सां-
प्रतम् । भगवानाह । कौलिको ऽद्य मरणे कृतनिश्चयो ऽनशने कृतनिश्चयश्च
20 युद्वायं निर्गतस्त्रिष्ठिति । स नूनं नानाबन्धियप्रधानैः शराहतो निधनं यास्यति ।
तस्मिन्मृते सर्वो ऽपि जन एवं वदिष्यति यत्प्रभूतबन्धियैर्भिलित्वा वासुदेवो
गरुडश्च निपातितः । ततः परं लोको ऽयमावयोः पूजां न किरिष्यति ।
शत्रून्सहृतं गत्वा तत्र दारुमये गरुडे संक्रामणं कुरु । अहं कौलिकशरीरे
संक्रामणं किरिष्यामि येन स शत्रून्स्थापादयति । शत्रुवधादावयोर्माहात्म्य-
25 युद्धिश्च भवति ।

अथ गरुडेन तथैत प्रतिपत्ते भगवान्नारायणस्तस्य शरीरे संक्रामणमक-
रोत् । एतस्मिन्नन्तरे सर्वे ते क्षत्रिया विष्णुवैनतेयतेजसा दग्धास्तेन भूमजा
व्यापादिताः । ततः परं स कौलिकः प्रत्यक्षतया स्विच्छया तां राजपुत्रीं बुभुञ्जे ॥

VIII. Der treue Kaufmannssohn (Kāthāsarisāgara 28, 113fg.).

- 30 नगर्यां पुष्करावल्यां गूढसेनाभिधो नृपः ।
आसीत्तस्य च जातो ऽभूदेक एव किन्नात्मजः ॥ १ ॥
स राजपुत्रो दृमः सन्नेकपुत्रतया शुभम् ।
अशुभं वापि यच्चक्रे पिता तस्यासहिष्ट तत् ॥ २ ॥
धाम्यतोपवने जातु दृष्टस्तेनैकपुत्रकः ।
वणिजो ब्रह्मदत्तस्य स्वतुल्यविभवाकृतिः ॥ ३ ॥
दृष्ट्वा च सद्यः सो ऽनेन स्वयंवरसुहृत्कृतः ।

35

- तदैव कैकरूपी तौ जातौ राजवणिकसुतौ ॥ ४ ॥
स्थार्तुं न श्रेकतुः क्षिप्रं तावन्त्योन्मदभूनि ।
आशु बध्नाति हि प्रेम प्राजन्मान्तरसंस्ववः ॥ ५ ॥
नोपभुङ्क्ते स तं भोगं राजपुत्रः कदाचन ।
वणिक्पुत्रस्य यस्तस्य नादाविवोपकल्पितः ॥ ६ ॥
एकदा सुहृदस्तस्य निश्चित्योद्वाहमादितः ।
अहिच्छन्नं विवाहाय स प्रतस्थे नृपात्मजः ॥ ७ ॥
मित्रेण तेन साकं च गजाहूढः ससैनिकः ।
गच्छन्निजमतीतीरं प्राय सायं समावसत् ॥ ८ ॥
तत्र चन्द्रोदये पानमासेव्य शयनं श्रितः ।
अर्थितो निजया धात्र्या कथां वक्तुं प्रचक्रमे ॥ ९ ॥
उपक्रान्तकथो जह्रे श्रान्तो मत्तश्च निद्रया ।
धात्री च तद्वत्सो ऽप्यासीत्सिंहवाक्याद्यद्वणिकसुतः ॥ १० ॥
ततः सुप्तिषु चात्थेषु स्त्रीणांमिव मिथः कथा ।
गगने शुशुवे तेन वणिक्पुत्रेण जायता ॥ ११ ॥
अनाख्याय कथां सुप्तः पापो ऽयं तच्छपाय्यहम् ।
परिद्रव्यत्वसौ हारं प्रातस् वेद्महीष्यति ॥ १२ ॥
कण्डलयेन तेनैष तत्त्वणं मृत्युमाप्स्यति ।
इत्युक्त्वा विररामैका द्वितीया च ततो ऽब्रवीत् ॥ १३ ॥
अतो यद्ययमुत्तीर्णुंलङ्घ्यत्याप्तपादपम् ।
भोव्यते चित्कलान्यस्य ततः प्राणैर्विमोच्यते ॥ १४ ॥
इत्युक्त्वा अरमत्सापि तृतीयाभिदधे ततः ।
यद्येतदपि तीर्णो ऽयं तद्विवाहकृते गृहम् ॥ १५ ॥
प्रविष्ट्येत्तदेवास्व हन्तुं पृष्ठे पतिष्यति ।
उक्तेति न्यवृत्तसापि चतुर्थी व्याहरन्ततः ॥ १६ ॥
अतो ऽपि यदि निस्तीर्णस्तन्नकं वासवेरमनि ।
प्रविष्टः शतकल्पो ऽयं नृते सद्यः किरिष्यति ॥ १७ ॥
शतकल्पो ऽपि यद्यस्य जीवेति न वदिष्यति ।
कश्चिद्त्र ततश्चैष मृत्योर्वशमुपैष्यति ॥ १८ ॥
येन चेदं श्रुतं सो ऽस्य रत्नार्थं यदि वक्ष्यति ।
तस्यापि भविता मृत्युरित्युक्त्वा सा न्यवर्तत ॥ १९ ॥
वणिकसुतश्च तत्सर्वं श्रुत्वा निर्वातदारुणम्¹ ।
स तस्य राजपुत्रस्य खेहोद्विप्रो व्यचिन्तयत् ॥ २० ॥
उपक्रान्तामनाख्यातां धिक्कथां यद्यलक्षिताः ।
दिवताः श्रोतुमायाताः शपन्त्यस्तु कुतूहलात्² ॥ २१ ॥

1) § 317b.

2) Ob शपन्त्यतिकुतूहलात्?

35

25

20

15

10

5

30

- तद्वत्स्त्रियुते राजसुते को ऽर्षो ममासुभिः ।
 अतो ऽयं रत्नणीयो मे युक्त्या प्राणसमः सुहृत् ॥ २२ ॥
 वृत्तान्तो ऽपि न वाच्यो ऽस्य मा भूद्दीषो ममायतः ।
 इत्यालोच्य निशां नित्ये स कर्च्छेण वणिक्सुतः ॥ २३ ॥
 राजपुत्रो ऽपि स प्रातः प्रस्थितस्तस्यः पथि ।
 ददर्श पुरतो हारं तमादातुमिशेष च ॥ २४ ॥
 ततो ऽब्रवीद्वणिक्पुत्रो हारं मा स्य ग्रहीः सखि ।
 मायेयमन्यथा नैते पश्येयुः सैनिकाः कथम् ॥ २५ ॥
 तच्छ्रुत्वा तं परित्यज्य गच्छन्नेव ददर्श सः ।
 आश्रयन् प्रजान्यस्य भोक्तुं चैच्छन्नुपात्मजः ॥ २६ ॥
 वणिक्पुत्रेण च प्राप्तततो ऽपि स निवारितः ।
 सालःखिदः शर्निक्कम्पाय श्शूरवरस तत् ॥ २७ ॥
 तत्रोद्वाहकते वीरम विशन्वारारत्नित्तितः ।
 तन्नैव सस्था यावच्च तावत्तत्प्रतितं गृहम् ॥ २८ ॥
 ततः कथंचिदुत्तीर्णः किंचित्सप्रलययो निशि ।
 निवासकं विशेशान्यं राजपुत्रो वधूसखः ॥ २९ ॥
 तत्र तस्मिन्वणिक्पुत्रे प्रविश्यात्चितस्थिते ।
 शतकृत्वः चूतं चक्रे शयनीयाश्रितो ऽथ सः ॥ ३० ॥
 शतकृत्वो ऽपि तस्यात्र नीचैर्जीवित्युदीर्य सः ।
 कृतकार्यो वणिक्पुत्रो हृष्टः सैरं बहिर्ययौ ॥ ३१ ॥
 निर्यातं तमपश्यच्च राजपुत्रो वधूसखः ।
 रैर्ष्याविस्तृततलेहः कुड्रो द्वाःस्थानुवाच च ॥ ३२ ॥
 पापात्मायं रहःस्थस्य प्रविष्टो ऽन्तःपुरं मम ।
 तद्दृष्ट्वा स्थायतां यावत्प्रभाते ऽसौ निगृह्यते ॥ ३३ ॥
 तद्दृष्ट्वा रत्नभिर्वच्चो निशां नित्ये वणिक्सुतः ।
 प्रातर्वध्यभुवं तैश्च नीयमानो ऽब्रवीत्स तान् ॥ ३४ ॥
 आदौ नयत मां तावद्वाजपुत्रान्तिकं यतः ।
 वक्ष्यामि कारणं किंचित्ततः कुरुत मे वधम् ॥ ३५ ॥
 इत्युक्तैस्तेन तैर्गत्वा विभ्रमः स नृपालजः ।
 सचिद्विर्वाधितश्चाथैस्त्रस्थानयनमादिशत् ॥ ३६ ॥
 आनीतः सो ऽब्रवीत्तस्यै वृत्तानं राजसूनवे ।
 प्रत्यथातुहपातोत्पन्नैने सत्वं च सो ऽपि तत् ॥ ३७ ॥
 ततस्तुष्टः समं सस्था वधसुक्तैर्न तेन सः ।
 आययौ राजतनयः कृतदारो निजां पुरीम् ॥ ३८ ॥
 तत्र सो ऽपि सुहृत्तस्य कृतदारो वणिक्सुतः ।
 सूयमानगुणः सर्वैर्जनैरासीद्यथासुखम् ॥ ३९ ॥

35

30

25

20

15

10

5

Wörterbuch.

Die Abkürzungen sind im Eingang des Buches erklärt. p. bedeutet im Wörterbuch stets Partic. Prät. (§ 273). Die Zahlen zeigen die Präsenzklassen an, die eingeklammerten Zahlen die §§. • vor oder nach dem Wort bedeutet, daß dieses nur Schluß- oder Vorderglied eines Kompositums ist.

Anordnung: Anusvāra und Visarga haben in der alphabetischen Reihenfolge ihre Stelle vor dem ersten Konsonanten (क्). — Zusammengesetzte Verba sind unter der einfachen Wurzel zu suchen.

अ Pron. St. § 119.	अतद्धित unerwartlich.
अ०, vor Volk. अत्०, vernenehend = un-	अतस् (Ab., § 59) davon; deshalb.
अकसात् unerwartet, plötzlich.	अति० überaus, sehr, besonders.
अक्ष m. Würfel.	अतिथि m. Gast.
अक्षम unfähig.	अतीत m. Übermaß.
अक्षय unvergänglich.	अतीत n. Vergangenheit.
अक्षौहिणी f. Heer.	अतीव sehr.
अग्नि m. Feuer, Gott des Feuers.	अत्र l. von St. अ (113 An.), hier;
अग्र n. Spitze; l. vor (mit G.), vorn,	dort; dabei.
अग्र vor sich; voran, fürbaß.	अक्षरा f. Nicht-Eile.
अङ्कित gekennzeichnet.	अथ darauf, nun, und; अथवा oder,
अङ्ग n. Glied, Körper. Im Bah. f. ई.	oder vielmehr, ja doch; wenn aber.
अङ्गना f. Frau.	अद् 2. essen, fressen.
अङ्गसेवक m. Leihdiener.	अदर्शन n. das Nichtsehen.
अङ्गुल m. Daumenbreite.	अद्स् § 120.
अचल unbeweglich; m. Berg, Gebirge.	अदृश्य unsichtbar.
अचल Adv. unanrührlich.	अदृष्ट ungesehen, ungehört.
अजा f. Ziege.	अङ्गत wunderbar.
अजानत् (ज्ञा) nicht kennend.	अद्य heute, jetzt.
अज्ञलि m. die hohl zusammengeleg-	अधर m. Unterlippe, Lippe.
ten Hände.	अधस्तात् unterhalb, unter (mit G.).
अद् 1. wandern.	अधिक größer, stärker, mehr als, änger.
अण्ड n. Ei.	अधिप m. Beherrscher.
अण्डज m. Vogel.	अधिष्ठान n. Ort.

अधुना jetzt.	अधोमुख (Bah.) f. ई. mit gesenktem Angesicht.
अध्याय m. Kapitel.	अध्वन् m. Weg, Reise.
अन्० s. अ०.	अनघ schuldl., fehlerlos.
अनल endlos.	अनलरम् gleich nach (Komp.).
अनपल , f. आ, kinderlos.	अनर्थ m. Unglück, Unheil, Schaden.
अनवद्य tadellos, fehlerlos.	अनशत n. Nichtessen, Fasten.
अनागत n. Zukunft.	अनागतवत् die Zukunft betreffend.
अनादि anfangslos.	अनामय n. Gesundheit.
अनायक keinen Anführer habend.	अनारतम् Adv. unaufrichtig.
अनिच्छत् nicht wünschend.	अनुग्रह m. Gunst, Gefallen.
अनुचर m. Diener.	अनुव्रत ergeben, treu (mit A.).
अनुष्ठान n. Ausföhrung.	अनुष्ठित s. स्था + अनु.
अनुसारिन् nachgehend.	अनृत unwahr.
अनृत Pl. mehrere, viele.	अनिक Pl. mehrere, viele.
अन m. n. Ende, Saum, Ziel; Lösung; अनं गम् dahinter kommen.	अनःखिद् m. Verdruß im Herzen.
अनलःखिद् m. Verdruß im Herzen.	अनःपुर n. Frauenhaus, -genach.
अनकर Ehre machend.	अनकाल m. Todesstunde.
अनलर n. Zwischenzeit, Zeit, Gelegenheit; Unterschied. Am Ende eines Komp.: anderer.	अनरपुरय m. Seele, Gewissen.
अनरालान् m. Seele, Herz.	अनलरिच n. Luftraum; ०ण m. Vogel.

अनिक n. Nähe.	अन्य blind, अन्धीयुः erblinden.
अन्न n. Speise.	अन्य (116) anderer; अन्यसिद्धनि eines Tages. — अन्यत्र und ein anderes, ferner.
अन्यतम einer von mehreren.	अन्यतम् anderswohin.
अन्यथा anderenfalls, sonst.	अन्योन्य einander; ०म् Adv. gegenseitig.
अन्वित s. इ + अनु.	अप् f. Pl. (102) Wasser, Gewässer.
अपण्डित ungelehrt.	अपल n. Kind.
अपर (118) anderer; ०म् ferner, überlies.	अपरश्चुख nicht das Gesicht abkehrend, nicht feig.
अपराध m. Schuld.	अपसद् m. Auswürling.
अपि auch, auch nur, sogar, selbst, obwohl; aber, und. Hinter Interrog. § 121. Nach Zahlwörtern und ähnl. = alle.	अप्रज kinderlos.
अप्रज kinderlos.	अप्रतिम unvergleichlich.
अप्रतिषिद्ध (सिद्य) nicht verboten.	अप्रिय unlieb, unangenehm (mit G.).
अप्रिय unlieb, unangenehm (mit G.).	अबल schwach.
अबल schwach.	अब्द् m. Jahr.
अब्द् m. Jahr.	अभाव n. Unglück.
अभाव n. Unglück.	अभिधा f. Name. Am Ende des Bah. = benannt.
अभिधा f. Name. Am Ende des Bah. = benannt.	अभिभाषिन् amedend.
अभिसृज , Adv. ०खम् , sich zuwendend, nach — hin.	अभिहित s. धा + अभि.
अभिहित s. धा + अभि.	अभीप्सु begehrend (mit A.).
अभीप्सु begehrend (mit A.).	अभ्यास m. Übung.

अभ n. Wolke.	अभर unsterblich; ०वत् wie ein Gott.
अभु § 120.	अभृत n. Nektar.
अभृ l. Ä. + पला fliehen.	अभय § 119.
अभय § 119.	अभुक्त ungelüßig, unrecht.
अभुक्त ungelüßig, unrecht.	अभोगिन् ursprungslos.
अभोगिन् ursprungslos.	अरिचिद्रु nicht schützend.
अरिचिद्रु nicht schützend.	अरख n. Wald.
अरख n. Wald.	अरल keine Juwelen habend.
अरल keine Juwelen habend.	अर्के m. Sonne.
अर्के m. Sonne.	अर्च 10. ehren.
अर्च 10. ehren.	अर्चित erworben.
अर्चित erworben.	अर्थ m. Sache, Angelegenheit; Geld; Vorteil, Nutzen, Gewinn von (I.); A. D. I. um — willen, wegen, für.
अर्थ m. Sache, Angelegenheit; Geld; Vorteil, Nutzen, Gewinn von (I.); A. D. I. um — willen, wegen, für.	अर्थय Den. bitten, verlangen.
अर्थय Den. bitten, verlangen.	प्र- begehren, bitten.
प्र- begehren, bitten.	अर्थवत् reich.
अर्थवत् reich.	अर्थिन् begehrend, begierig nach (I.); ein Anliegen habend.
अर्थिन् begehrend, begierig nach (I.); ein Anliegen habend.	अर्दिन् verletzt, gepeinigt.
अर्दिन् verletzt, gepeinigt.	अर्ध halb; n. Hälfte.
अर्ध halb; n. Hälfte.	अर्पय s. ऋ.
अर्पय s. ऋ.	अर्ह l. mögen, können, sollen, dürfen.
अर्ह l. mögen, können, sollen, dürfen.	अर्चित unbemerkt.
अर्चित unbemerkt.	अलम् genug; genug mit, laß ab von (I.); s. ऊ.
अलम् genug; genug mit, laß ab von (I.); s. ऊ.	अलीक unerwünscht, fatal.
अलीक unerwünscht, fatal.	अल्प klein, gering.
अल्प klein, gering.	अवट m. Grube.
अवट m. Grube.	अवयव m. Glied.
अवयव m. Glied.	अवश widerwillig, nicht wollend.
अवश widerwillig, nicht wollend.	अवस्था f. Zustand.
अवस्था f. Zustand.	अविकल्पम् Adv. ohne Bedenken.
अविकल्पम् Adv. ohne Bedenken.	अविद्वत् unwissend, ungelehrt.
अविद्वत् unwissend, ungelehrt.	अविशङ्क nicht zögernd.
अविशङ्क nicht zögernd.	अव्यय beständig.
अव्यय beständig.	अप् 5. erreichen.

अशक्त u. अशक्तवत् unvernünftig.	अशुचि unrein.
अशुचि unrein.	अशुभ schlecht, böse; unangenehm; n. Böses.
अशुभ schlecht, böse; unangenehm; n. Böses.	अशुणवत् nicht hörend.
अशुणवत् nicht hörend.	अशेष restlos, vollständig, all.
अशेष restlos, vollständig, all.	अशोच nicht zu beklagend.
अशोच nicht zu beklagend.	अशु n. Träne.
अशु n. Träne.	अशु m. Pferd.
अशु m. Pferd.	अश्विन् m. Du. Name zweier Götter.
अश्विन् m. Du. Name zweier Götter.	अष्टगुण achtfach.
अष्टगुण achtfach.	अस् 2. sein, leben.
अस् 2. sein, leben.	असंतोष m. Unzufriedenheit.
असंतोष m. Unzufriedenheit.	असंभाव्य unerfüllbar.
असंभाव्य unerfüllbar.	असती f. untrene Frau.
असती f. untrene Frau.	असत्य unwahr, falsch.
असत्य unwahr, falsch.	असाध्य unausführbar, unerreicherbar, unheilbar, nicht gut zu machend.
असाध्य unausführbar, unerreicherbar, unheilbar, nicht gut zu machend.	असार wertlos, eitel.
असार wertlos, eitel.	असि m. Schwert.
असि m. Schwert.	असु m. pl. Leben.
असु m. pl. Leben.	असौ § 120.
असौ § 120.	असत् m. mit गम् untergehen.
असत् m. mit गम् untergehen.	असन्नः Ab. zu वयम् § 111.
असन्नः Ab. zu वयम् § 111.	असदीय Adj. unser.
असदीय Adj. unser.	अह sagen (211).
अह sagen (211).	प्र- sagen.
प्र- sagen.	अहत् n. (100) Tag.
अहत् n. (100) Tag.	अहम् § 111.
अहम् § 111.	अहिच्छत्त N. eines Landes.
अहिच्छत्त N. eines Landes.	अही Interj. ah! ei! ha!
अही Interj. ah! ei! ha!	आकाश m. Luftraum.
आकाश m. Luftraum.	आकिंचन n. völlige Armut.
आकिंचन n. völlige Armut.	आकुल erfüllt von, reich an; bedrückt, betrübt.
आकुल erfüllt von, reich an; bedrückt, betrübt.	आकृति f. Gestalt.
आकृति f. Gestalt.	आख्या f. Name.
आख्या f. Name.	आगमन n. Kommen.
आगमन n. Kommen.	आटोप m. Aufblähen.

- आढा** reich an.
आलाज m. Sohn.
आलान् m. Seele, das Innere; Selbst.
आलस्वरूप n. eigene Lage, — Zustand.
आदि m. Anfang; L. zuerst, zuvor. Am Ende e. Bah.: beginnend mit = usw.; **इत्यादि** so und anderes.
आदितस् zuerst.
आदित्य m. Sonne; **वत्** wie die S.
आद्य erster. Im Bah. = **आदि**.
आनन n. Antlitz.
आनयन n. Herführung.
आप् 5. erlangen; p. s. bes. — Desid. **ईप्स** (260) begehren, beabsichtigen; p. **ईप्सित** gewünscht, beliebt bei (G.).
प- erreichen, erlangen, gelangen, kommen zu; p. **प्राप्त** erreicht, gekommen, gelangt.
आपद् f. Unglück, Not.
आप्त geeignet, zuverlässig, bekannt.
आभरण n. Schmuck.
आभ्यन्तर inner, geistig.
आय m. Mangobaum.
आयत s. यम् + आ.
आयुःशेषता f. Das einen Lebensrest-Besitzen.
आयुध n. Waffe.
आयुस् n. Leben.
आरम्भ m. Unternehmung (bes. kriegerische).
आराधन n. Gewinnung.
आरोह m. Hilfe.
आर्त gepenigt.
आर्त feucht; weich.
आर्य ehrenhaft, m. Ehrenmann.
आलाप m. Gespräch.
आशा f. Hoffnung.
आशु schnell, rasch; n. als Adv. **आस** ach! weh!

- आस** 2. **Ā.** (ep. auch 1. P.) sitzen, verweilen, verkehren mit.
पशुप- umgehen, bedienen.
आसन n. Sitz, Divan; Sitzen.
आसज s. सद् + आ.
आहार m. Nahrung.
इ 2. (152) gehen, kommen.
आनु- p. begleitet von, versehen mit, erfüllt von.
समनु- p. versehen, erfüllt.
आभि- gehen, kommen, herbeikommen.
समभि- kommen.
आ- hingehen, kommen zu.
आभ्या- kommen zu, besuchen.
समभ्या- gemeinsam gehen zu — gegen; kommen zu.
समा- p. vereinigt, versehen mit.
उद्- aufgehen, p. **उदित**.
उप- gelangen zu; p. begabt, versehen mit.
समुप- herkommen.
प- sterben; p. **प्रेत** verstorben.
इक्षुमती f. N. eines Flusses.
इच्छ s. इष्.
इच्छा f. Wunsch.
इतर (116) der andere.
इतस् von hier; **इतस्ततः** hier und dort;
इतश्चित्तश्च (von) hier und dort.
इति so, so sagend, so lautet; am Ende einer direkten Rede.
इदम् § 119.
इन्दु m. Mond.
इन्द्र m. N. des Götterkönigs; Fürst, Oberster.
इन्द्रिय n. Sinn.
इदम्, इयम् § 119.
इव (enkl.) wie, gleichsam, fast, ziemlich.
इष् 4. mit **प** Kaus. schicken.
इष् 6. (143a) wünschen, suchen; p. **इष्ट** erwünscht, lieb, trefflich.
इह hier, da, hierher; hienieden.
इच् 1. **Ā.** sehen.
प- sehen, nachsehen, untersuchen.
प्रति- abwarten.
सम्- sehen, einsehen.
इद्गुणः f. ई, solcher.
ईप्स- s. आप्.
ईर्- Kaus. aussprechen; mit **उद्** dass.
ईर्ष्या f. Eifersucht.
ईश im Stände send; m. Herr.
ईश्वर m. Herr, Geleiter.

- उक्त** s. वच् (277a).
उक्ति f. Rede.
उप gewaltig, streng.
उचित angemessen, passend.
उत und, auch.
उक्त wild, toll.
उक्तयं m. Übermaß.
उत्तम höchster, bester.
उत्प entstanden durch (302a).
उत्था, उत्थित s. स्था + उद्.
उत्पादिन् was entsteht.
उत्सङ्ग m. Schuß.
उत्सव m. Fest.
उद्क n. Wasser.
उदय m. Aufgang.
उदार erhaben, edel.
उदित s. इ + उद्.
उद्देश m. Gegend.
उद्यम m. Unternehmung, Vorbereitung, Anstalten.
उद्वाह m. Heirat, Hochzeit.
उद्यान s. सद् + उद्.
उपचार m. Behandlung, Kur.
उपदेश m. Belehrung.
उपपन्न s. पद् + उप.

- उपमा** f. Gleichheit, am Ende von Bah.: vergleichbar.
उपरि (mit G. oder im Komp.) über, auf, nach; nach oben, aufwärts;
उपर्युपरि hoch über.
उपवन n. Hain.
उपाख्यान n. Erzählung.
उपाय m. Mittel, Ausweg.
उरग m. Schlange, schlangengähnliches mythisches Wesen.
उर्वरित übrig geblieben.
उलूक m. Eule.
ऊर्ध्व aufwärts gerichtet.
ऊषर m. n. unfruchtbarer Boden.
ऋ 1. (**ऋच्छ**, § 143a) gehen in. — Kaus. **ऋपय** hergeben. Mit **सम्** dass.
ऋते ohne, außer (mit A.).
ऋषि m. Heiliger, Weiser.
एक, f. **आ**, ein, allein, einzig, ein und derselbe, irgend einer.
एकदा einstmals.
एकदृष्टि f. unverwandter Blick.
एकपुत्रता f. das der-einzige-Sohn-Sein.
एकरूप gleichförmig, gleichartig.
एकाकिन allein, einsam.
एकार्थ m. der gleiche Zweck.
एकैक jeder einzelne, **ऽथा** einzeln.
एतद् (114) dieser, der; **एतदर्थम्** deswegen.
एतावत् so viel, solcher.
एतद् (114) er.
एव eben, gerade, nur, schon, allein, kaum, gar, doch, noch, auch. Das vorhergehende Wort hervorhebend. Mit St. **तद्** derselbe.
एवमिथ derartig.

एवम् so, also.
श्रीजस n. Stärke, Gewalt.
श्रीषथ n. Heilmittel, Arznei.

क s. **किसम्**.

कञा f. Ringmauer.

कञ्चिद् Fragepart. etwa.

कञ्चिकिन् m. Kämmerer.

कण्ट m. Kehle, Hals.

कथम् wie?, wie kommt es, daß?

कथमपि mit genauer Not; **कथञ्चन** irgendwie, mit **न** keinesfalls;

कथञ्चिद् irgendwie, mit **नि**, **न** kaum, mit **न** gar nicht.

कथय Den. erzählen (von, A.), mit-teilen, melden; sprechen.

कथा f. Erzählung, Geschichte, Gespräch.

कदा wann? **कदापि** irgend wann, jemals; **कदाचन** jemals, **कदाचिद्** einstmals; vielleicht.

कनक n. Gold.

कनीयस् (109) der jüngere (Sohn).

कन्द्य m. der Liebesgott.

कन्यका f. Mädchen, Tochter.

कन्या f. Mädchen, Jungfrau, Tochter.

कपोत m. Taube.

कमल n. Lotusblüte.

कमला f. Name der Laksmī.

कर 1. machend. 2. m. Hand.

करण n. das Machen, Vollziehen.

कर्ण kläglich; **र्णा** f. Mitleid.

कर्णुका f. Elefantenweibchen.

कर्ण m. Ohr.

कर्णय Den., mit **ञा** hören.

कर्तव्य zu tuend.

कर्तुं machend; m. Schöpfer.

कर्पूर m. n. Kampfer.

कर्मन् n. Werk, Geschäft, Handlung.

कहिञ्चिद् jemals.

कल् 10. (**कलय**) mit **ञा** erwägen.

कलय n. Ehefrau.

कलह m. Zank, Streit.

कल्याण, f. **ई**, schön.

कवि m. Dichter.

कस्त्रिका f. Moschus.

काक m. Krähe.

काङ्क्ष 1. begehren.

ञा- begehren, erstreben.

कातर verzagt, mutlos.

काल geliebt, Geliebter.

कालि f. Ammut.

काम m. Wunsch, Liebe, Liebeslust;

Liebesgott. Am Ende eines Bah.:
wünschend.

कामदुह f. (18III An.) Wunschkuh.

कारक machend.

कारण n. Ursache, Anlaß; Ab. wegen.

यत्ना s. bes.

कार्य zu tuend; n. Sache, Angelegenheit, Geschäft; Notwendigkeit.

काल m. Zeit, rechte Zeit.

कालक्षेप m. Zeitverlust, Aufschub.

कालहार m. Zeitgewinn, Aufschub.

कान् 1. **आ**. mit **प्र** offenbar werden, sich

verraten; Kaus. verraten.

काष्ठ n. Holzscheit.

काष्ठकूट m. Specht.

किस 1) Interr. St. (115) wer? n. **किस**

mit I. was soll man mit? wozu das?

was nützt das? — **कस्यात्** weshalb?

2) Mit **ञापि**, **चन**, **चिद्** (irgend) ein,

jemand, jemand, ein gewisser;

n. etwas; **न कश्चिद्** keiner. 3) **किस**

Fragew. weshalb? 4) **किं तु** aber,

jedoch. **किं वा** oder?

किसर्मन् weshalb?

किसयत्नात् gering, unbedeutend.

किरारत m. N. eines wilden Stammes.

किरीट n. Diadem.

किल fürwahr, wie man sagt.

कीटिका f. Wurm.

कीर्तय Den., mit **सम्** verkünden.

कील m. Keil.

कीला f. Ellbogen.

कुञ्जर m. Elefant.

कुतस् wie viel weniger.

कुतूहल n. Neugier, Interesse, Eifer.

कुप् 4. zürnen (mit G.).

प्र- zornig werden.

कुमार m. Knabe.

कुल n. Geschlecht, Familie.

कुशल n. Wohlsein.

कुशलिन gesund.

कुस्त्री f. schlechtes Weib.

कुप m. Brunnen.

कुल n. Ufer.

कृ 8. (182) tun, machen, handeln,

ausführen, verrichten, erweisen,

behandeln, besorgen, gebräuchen;

zeigen, annehmen, fassen; nehmen;

machen zu. — Kaus. machen

lassen, bestellen. — Desid. (259)

tun wollen.

ञालम्, **समालम्**- schmücken.

परिष्क (302b) antun, schmücken.

प्र- machen, fassen.

श्च्छ n. Schwierigkeit; I. schwer,

mühsam.

जनकार्य der seinen Zweck erreicht

hat (320a).

जनान m. der Todesgott.

जने wegen (mit G. oder im Komp.).

ञ्जलस् -mal (128).

ञ्जल, f. **ञा**, ganz.

ञ्जपण jämmerlich; n. Elend, Un-

glück.

ञ्जय mager, schlank.

ञ्जप् 1. mit **ञा** reißen an.

दृ 6. austreuen, verbreiten.

कृप् 1. **आ**. passen.

उप- Kaus. zubereiten, vorsezen.

वि- **आ**. zweifelhaft, unsicher sein.

कोप m. Zorn.

कोविद् kundig.

कोश m. Schatz, Finanzen.

कौन्तेय Sohn der Kuntī (Yudhishtira).

कौरव्य m. Nachkomme des Kuru.

कौलिक m. Weber.

कौस्तुभ m. Brustjuwel des Visṇu.

कम् 1. (143b) schreiben. **प्र**. **क्रान्त**.

ञति- vergehen, vertilgen.

समति- übertreffen; **प्र** übertreffend.

ञा- einnehmen, besetzen.

उप- sich anschicken, anfangen.

निस- ausstricken.

प्र- sich anschicken.

क्रिया f. Tat, Handlung, Opferhand-

lung (Totenopfer).

की 9. kaufen; **वि**- verkaufen.

कुप् 4. zornig werden; **प्र**. **कुञ्ज** zornig.

क्षेय m. Schmerz, Leiden.

कृ wo? Mit **ञपि**, **चिद्** irgendwo.

क्षण m. Augenblick, Stunde. I. in

einem A., **तत्क्षणम्** und **तत्क्षणात्**

augenblicklich, alsbald.

चत्रिय m. Krieger (die 2. Kaste).

क्षम् 1. verzeihen.

क्षमा f. Geduld, Langmut.

क्षय m. das Zuendegehen, Verlust.

क्षाय salzig.

क्षिति f. Erde.

क्षिप् 6. werfen.

ञा- verdunkeln.

समुद्- aufheben.

प्र- hineinstecken, verstecken.

वि- hin und her werfen, jagen.

सम्- zerstören.

क्षिप्र schnell, Adv. **क्षिप्रम्** alsbald.

क्षीरसमुद्र m. Milche Meer.

बीरतिथि m. Milchmeer.
बु 2. niesen; p. n. das Niesen.
ख n. Himmel, Luft.
खग und **खगम** m. Vogel.
खट्टा f. Bettstelle.
खड्ग m. Schwert.
खण्ड 10. zerstückeln, verletzen; p. schädigt; n. Verletzung, Biß.
खण्डित verletzt, gekütscht, geschädigt; n. Verletzung, Biß.
खण्डन n. Verletzung.
खर m. Esel.
खलु fürwahr, ja. **न खलु** ja nicht, durchaus nicht.
खादितु m. Fresser, Vertilger.
खुर m. Huf.
ख्या 2. nennen.
आ- erzählen, melden, angehen, verraten.
प्रत्या- abweisen.

zufallen (mit L.). — Kaus. (254) bringen.

आभि- kommen, gehen zu.
आ- kommen, gehen zu.
आगत- herkommen.
समुपा- zusammen herbeikommen.
समा- sich versammeln, p. **समागत** versammelt, vereinigt.
उप- zugehen auf, gehen.
निस्- ausziehen.
प्रति- zurückkehren.
वि- weggehen, vergehen.
गम्य zugänglich, ausgesetzt (mit **गरीयस्** (zu **गुरु**, § 109) schwerer, wichtiger.
गरुड m. N. des Vogels, auf dem Vishnu reitet.
गरुडत् m. Vogel; Garuda.
गर्त m. und **आ** f. Grube.
गर्भ m. Esel.
गव am Anfang der Komp. = **गो**.
गव n. Glied.
गान्धर्व gandharvisch; mit **विवाह** Gandharvenehe = Liebessehe.
गिर f. Wort, Sprache, Stimme.
गिरि m. Berg.
गुण m. Eigenschaft, Vorzug, Tugend.
गुणवत् tugendhaft, vortrefflich.
गुणिन् tugendhaft.
गुप्त versteckt, verborgen.
गुरु schwer; m. Lehrer.
गुरु 1. (143 b) verbergen; p. **गूढ** (51 a).
गूढसेन m. N. pr.
गूढ (189 a) s. **गूढ**.
गृह m. n. Haus.
गेष n. Gesang.
गी 1. singen.
गो m. f. (79) Rind, Kuh.
गोप m. Kuhhirt.
गस् 1. verschlingen.

गह 9. (186 b. 187 A.) ergreifen, fassen, packen; nehmen, in s. Gewalt bekommen, gewinnen, erstehen.
नि- bestrafen, hinrichten; unterdrücken.
गह m. Planet, Dämon.
गाम m. Dorf, Schar, Klasse.
गाल्य anzuerkennend.
गलि 1. Unlust empfinden.
घट Kaus. (254) anfertigen.
घट m. Topf.
घर्म m. Sonnenhitze.
घोष m. Lärm.
घ्रा 1. (143 h) 2. riechen. Mit **आ-** beriechen.
च (enkl.) und (bisweilen unrichtig gestellt). Oft durch **एव** verstärkt.
च — **च** sowohl — als auch.
चक्र n. Rad; Diskus; **एवत्** wie ein Rad.
चक्षुस् n. Auge.
चक्षु f. Schnabel.
चट 1. zufallen.
चटक m., **आ** f., Sperrling.
चतुःशाल vierzimmerig.
चतुर (124) vier.
चतुर angenehm.
चतुर्गुण vierfach.
चतुर्थ, f. ई, vierte.
चन § 121.
चन्द्र m. Mond.
चन्द्रार्क m. Du. (309, 1) Mond und Sonne.
चपल leichtsinnig, unbesonnen.
चर 1. gehen.
आति- sich verfehlen.
आ- behandeln, tun.
उप- behandeln.
प्र- weitergehen, fortleben.

वि- umherwandeln. Kaus. überlegen.
चर्मन n. Haut.
चल 1. sich in Bewegung setzen, fortgehen, sich rühren, weichen.
चान्- bewegen, verrücken.
चल unstät, verhänglich.
चलन n. Schaulen.
चाप m. Bogen.
चारण m. Wandermime, Bänkelsänger.
चार lieblich.
चि 5. schichten.
निस- festsetzen, beschließen.
चिकित्सक m. Arzt.
चिकीर्षे Desid. von **क्र**.
चिन्त n. Gedanke, Sinn, Herz, Gemüt.
चित्र bunt.
चिद्र § 121.
चिन्त् 10. denken, bedenken, erwägen, ausdenken, ersinnen.
अनु- denken an.
वि- überlegen, denken.
सप्त- überlegen, denken an.
चिन्ता f. Gedanke, Sorge, Plan.
चिर lang (von der Zeit). Ab. nach langer Zeit.
चिरकाल m. lange Zeit.
चिद्र n. Zeichen, Attribut.
चिह्नित gezeichnet, kenntlich.
चुम्बन n. Kuß.
चेतना f. Bewußtsein, Inneres.
चेद wenn; **नो चेद** wenn nicht, sonst.
चौर m. Dieb.
छद् verbergen; p. **छेप्त**.
प्र- verbergen; p. heimlich.
छाया f. Schatten.
छिद्र n. Loch.
ञ (314 c) entstanden.
जगत् n. Welt.

जराय (277i) gegessen.	जराय f. das untere Bein.
जरा 4. (143d) Ä. geboren werden, werden, p. जात geboren, geworden, daseiend.	जरा 4. (143d) Ä. geboren werden, werden, p. जात geboren, geworden, daseiend.
सम्- entstehen, werden.	सम्- entstehen, werden.
जन m. Mensch, Person; Volk, Leute, Personal.	जन m. Mensch, Person; Volk, Leute, Personal.
जननी f. Mutter.	जननी f. Mutter.
जन्म n. Geburt.	जन्म n. Geburt.
जय m. Sieg.	जय m. Sieg.
जरा f. Alter.	जरा f. Alter.
जर्जर zerschlagen; ऋज (303) blutig schlagen.	जर्जर zerschlagen; ऋज (303) blutig schlagen.
जर्जरित siech, verwundet.	जर्जरित siech, verwundet.
जल n. Wasser.	जल n. Wasser.
जलाशय m. Teich.	जलाशय m. Teich.
जलीकम् f. Blütegel.	जलीकम् f. Blütegel.
जल् 1. reden.	जल् 1. reden.
जानु 2. (148a. 264) wachen.	जानु 2. (148a. 264) wachen.
जात s. जन .	जात s. जन .
जातरूप n. Gold.	जातरूप n. Gold.
जाति f. Geburt.	जाति f. Geburt.
जातु einstrahls, eines Tages.	जातु einstrahls, eines Tages.
जानु n. Knie.	जानु n. Knie.
जामांतु m. Schwiegersohn.	जामांतु m. Schwiegersohn.
जाय s. जन .	जाय s. जन .
जाया f. Ehefrau.	जाया f. Ehefrau.
जार m. Liebhaber, Galan.	जार m. Liebhaber, Galan.
जाह्नवी f. N. des Ganges.	जाह्नवी f. N. des Ganges.
जि 1. siegen, besiegen, überwinden.	जि 1. siegen, besiegen, überwinden.
जितिन्द्रिय der seiner Sinne Herr ist.	जितिन्द्रिय der seiner Sinne Herr ist.
जीर्ण s. जु .	जीर्ण s. जु .
जीव 1. leben.	जीव 1. leben.
जीवित n. Leben.	जीवित n. Leben.
जुहव Perf. von जु (207).	जुहव Perf. von जु (207).
जु 4. (141) alt werden; p. जीर्ण alt.	जु 4. (141) alt werden; p. जीर्ण alt.
ञ (314b) kennend, kundig.	ञ (314b) kennend, kundig.
ज्ञा 9. (186c) wissen, kennen, erfahren, kennen, kennen lernen, erfahren,	ज्ञा 9. (186c) wissen, kennen, erfahren, kennen, kennen lernen, erfahren,

ausfindig machen, herausbringen. Mit A, bisw. mit G.	अभि- erkennen.
प्रति- versprechen, zussagen.	वि- erkennen, erfahren, wissen, kennen, verstehen, erkunden.
वि- erkennen, erfahren, wissen, kennen, verstehen, erkunden. Kaus. (255) jemanden in Kenntnis setzen.	ज्ञेय (109) m. der älteste (Sohn).
स्रष्टि sofort, auf der Stelle.	डम् 10. Mit वि zum besten haben.
डी 4. Ä. Mit उद् aufliegen.	त s. तद् .
त s. तद् .	तक n. Buttermilch.
तक n. Buttermilch.	तट m. Abhang, Rand.
तट m. Abhang, Rand.	तद् 10. schlagen, treffen.
तद् 10. schlagen, treffen.	तत्स von da, daher; da; darauf, dann, darum; aus (von) diesem.
तत्स von da, daher; da; darauf, dann, darum; aus (von) diesem.	तत्र da, dort, dorthin, darüber; in (bei) diesem.
तत्र da, dort, dorthin, darüber; in (bei) diesem.	तत्र तत्र überall da.
तत्र तत्र überall da.	तथा so, ebenso; so auch, dergleichen, und; ja! gut! recht!
तथा so, ebenso; so auch, dergleichen, und; ja! gut! recht!	तथापि auch so, trotzdem.
तथापि auch so, trotzdem.	तथैव ebenso.
तथैव ebenso.	तथाविध dertartig.
तथाविध dertartig.	तद् Pron. St. (114) der, er; तत्तद् all das. Adverbial तद् dann, deshalb, darum, da; तेन dadurch, deshalb;
तद् Pron. St. (114) der, er; तत्तद् all das. Adverbial तद् dann, deshalb, darum, da; तेन dadurch, deshalb;	तस्मात् darum.
तस्मात् darum.	तद्दि trotzdem.
तद्दि trotzdem.	तद्वत् in diesem Zustand seiend.
तद्वत् in diesem Zustand seiend.	तदा dann, da; तदैव zur selbigen Stunde, sogleich.
तदा dann, da; तदैव zur selbigen Stunde, sogleich.	तद्वत् ebenfalls.
तद्वत् ebenfalls.	तनय m. Sohn.
तनय m. Sohn.	तनु dünn, schlank.
तनु dünn, schlank.	तप 1. verbrennen, versengen.
तप 1. verbrennen, versengen.	तपस् n. Kasteiung, Askese.
तपस् n. Kasteiung, Askese.	तपस्विन् , f. ई , Asket, fromm.
तपस्विन् , f. ई , Asket, fromm.	

तमस n. Finsternis.	तमाल m. N. eines Baumes.
तमाल m. N. eines Baumes.	तम् m. Baum.
तम् m. Baum.	तमू jung, f. ई junge Frau.
तमू jung, f. ई junge Frau.	तर्क 10. erwägen, denken an.
तर्क 10. erwägen, denken an.	तर्हि dann, in dem Fall.
तर्हि dann, in dem Fall.	तल m. n. Fläche, Grund, Boden.
तल m. n. Fläche, Grund, Boden.	तात m. Vater.
तात m. Vater.	तादृग् solcher.
तादृग् solcher.	तावत् so groß. Adv. so lange, da; zunächst, sogleich; doch, nur.
तावत् so groß. Adv. so lange, da; zunächst, sogleich; doch, nur.	तिथि m. lunarer Tag.
तिथि m. lunarer Tag.	तिलशस् Adv. wie Sesamkörner, zu Brei.
तिलशस् Adv. wie Sesamkörner, zu Brei.	तिथ s. स्था .
तिथ s. स्था .	तीर n. Ufer.
तीर n. Ufer.	तीर्ण s. तु .
तीर्ण s. तु .	तीव्र scharf.
तीव्र scharf.	तु aber, dagegen; expl.
तु aber, dagegen; expl.	तुल्य gleich, vergleichbar (mit I.).
तुल्य gleich, vergleichbar (mit I.).	तुष् 4. zufrieden sein, p. तुष्ट zufrieden. Kaus. befriedigen.
तुष् 4. zufrieden sein, p. तुष्ट zufrieden. Kaus. befriedigen.	तुष्टि f. Zufriedenheit; तुष्टि वि-धा sich bescheiden mit (I.).
तुष्टि f. Zufriedenheit; तुष्टि वि-धा sich bescheiden mit (I.).	तृण n. Gras, Grashalm, Stroh.
तृण n. Gras, Grashalm, Stroh.	तृतीय , f. त्रा , dritte.
तृतीय , f. त्रा , dritte.	तृप्त gesättigt, satt.
तृप्त gesättigt, satt.	तृषा f. Durst.
तृषा f. Durst.	तृ 1. überschreiten; entgegen (mit A.); p. तीर्ण .
तृ 1. überschreiten; entgegen (mit A.); p. तीर्ण .	उद्- herabsteigen.
उद्- herabsteigen.	उद्- auftauchen; entinnen (m. Ab.).
उद्- auftauchen; entinnen (m. Ab.).	निस- entinnen (mit Ab.).
निस- entinnen (mit Ab.).	ते § 111. 114.
ते § 111. 114.	तेजस् n. Feuer, Glanz, blendende Erscheinung; Kraft, Macht.
तेजस् n. Feuer, Glanz, blendende Erscheinung; Kraft, Macht.	तोरण n. Torbogen.
तोरण n. Torbogen.	त्यज 1. verlassen, fahren lassen, aufr. ^t geben, daransetzen, opfern.
त्यज 1. verlassen, fahren lassen, aufr. ^t geben, daransetzen, opfern.	परि- verlassen, liegen lassen.
परि- verlassen, liegen lassen.	त्याग m. Freigebigkeit, Hingabe.
त्याग m. Freigebigkeit, Hingabe.	

त्यागवत् freigebig.	त्रपा f. Scham.
त्रपा f. Scham.	त्रा 2. = त्रि 1. Ä. schützen, retten.
त्रा 2. = त्रि 1. Ä. schützen, retten.	त्रि (124) drei.
त्रि (124) drei.	त्रिदश m. Pl. die 30 = Götter.
त्रिदश m. Pl. die 30 = Götter.	त्रिलोक n. Dreiwelt.
त्रिलोक n. Dreiwelt.	त् 1. Ä. eilen; p. त्सरित , f. त्रा , rasch.
त् 1. Ä. eilen; p. त्सरित , f. त्रा , rasch.	दंपति , Du. ऋनी Mann und Frau, Ehepaar.
दंपति , Du. ऋनी Mann und Frau, Ehepaar.	दंष्ट 1. (143g) beißen.
दंष्ट 1. (143g) beißen.	दश s. दश .
दश s. दश .	दण्ड m. Stock, Strafe.
दण्ड m. Stock, Strafe.	दण्डिन m. Stabträger, Torwächter.
दण्डिन m. Stabträger, Torwächter.	दण्ड्य strafbar.
दण्ड्य strafbar.	दधि n. saure Milch.
दधि n. saure Milch.	दन्धावन n. Zahnpulvmittel (e. best. Holz).
दन्धावन n. Zahnpulvmittel (e. best. Holz).	दस und दसन m. N. pr.
दस und दसन m. N. pr.	दमयन्ती f. N. pr.
दमयन्ती f. N. pr.	दम्भ m. Betrug.
दम्भ m. Betrug.	दम्भिन् m. Heuchler.
दम्भिन् m. Heuchler.	दयित geliebt.
दयित geliebt.	दरिद्र arm.
दरिद्र arm.	ददुर् m. Frosch.
ददुर् m. Frosch.	दशन n. Sehen, Anblick, Gesichtskreis; Ansehen.
दशन n. Sehen, Anblick, Gesichtskreis; Ansehen.	दश्रिन् sehend.
दश्रिन् sehend.	दश s. दश .
दश s. दश .	दशन zehn.
दशन zehn.	दशा f. Menschengeschicksal.
दशा f. Menschengeschicksal.	दह 1. brennen, verbrennen.
दह 1. brennen, verbrennen.	दा 3. (170) geben, gewähren, daran-geben; versetzen, anlegen, tun; p. दत्त (277i).
दा 3. (170) geben, gewähren, daran-geben; versetzen, anlegen, tun; p. दत्त (277i).	आ- Ä. an sich nehmen.
आ- Ä. an sich nehmen.	दान n. Freigebigkeit.
दान n. Freigebigkeit.	दानव m. N. best. Dämonen.
दानव m. N. best. Dämonen.	

दान m. N. pr.
दार m. Pl. Ehefrau; mit **क** heiraten.
दारिद्र्य n. Armut.
दारु n. Holz.
दारुण hart, furchtbar.
दारुण्य hölzern.
दास m. Sklave, f. **इ** Magd.
दिदृशु zu sehen wünschend.
दिन n. Tag.
दिवस m. Tag.
दिवा bei Tag.
दिवीकस् m. Himmelsbewohner.
दिव्य himmlisch.
दिम् 6. zeigen.
आ- anweisen, heißen, befehlen.
उप- vorordnen.
प्र- zeigen.
दिम् f. Himmelsgegend.
दिष्ट n. Schicksal.
दिशा (I) dem Himmel sei Dank! gottlob!

दूत m. Bote.
दूर fern; n. Ferne.
दृप्त übermütig, ausgelassen.
दृष्ट (144) sehen, einsehen; p. **दृष्ट** — Kaus. jndm. (G) etwas (A.) zeigen.
परि- erblicken.
दृश sehenswert, ansehnlich.
दृष्टपूर्व (318) früher gesehen.
दृष्टि f. Sehen, Blick, Auge.
दृ mit **वि** Kaus. zerreißen, zerkratzen, aufschneiden.
देव m. Gott; König; **देवी** f. Göttin; Königin.
देवता f. Gottheit; Götterbild.
देवतामल gottergeben.
देवतायतन n. Tempel.
देवपति m. Götterherr = Indra.
देश m. Gegend, Ort, Land, Heimat.
देह m. Körper.
देव m. N. best. Dämonen.
देव n. Schicksal.
देवत n. Gottheit.
दोष m. Fehler, Schaden, Schuld, Laster, Sünde.
दौत्य n. Botenamt.
द्युत् 1. Ä. mit **वि** blitzen.
दु 1. laufen.
समुप- zueilen auf.
दुत schnell, **म्** Adv.
दुह 4. nachstellen.
दोह m. Gemeinheit, Niedetracht.
द्व s. द्वि.
द्वय n. Paar.
द्वःख m. Türsteher.
द्वार n. Tür.
द्वार n. Tür.
द्वि (124) zwei.
द्विगुण doppelt.
द्विजाति m. Brahmane.

द्वितीय, f. **आ**, zweite; im Bah. begleitet von.
द्विधा Indec. zweifach, entzwei.

धन n. Geld, Reichtum, Schatz.
धनवत् reich, m. der Reiche.
धनिन् Schätze besitzend, reich.
धन्य glücklich.
धन्विन् m. Bogenschütze.
धर tragend, besitzend.
धर्म m. Recht, Gesetz, Ordnung; Justiz; Tugend, Frömmigkeit.
धर्मान् gerecht.
धा 3. (170) setzen, stellen; Ä. erlangen; p. **हित** s. bes.
अभि- sprechen, aureden.
समा- Ä. wieder gutmachen; p. **समाहित** s. bes.
नि- hinstellen.
पि- (= **अपि**) bedecken, verfüllen, zubehalten; p. **पिहित**.
वि- tun, machen, vollbringen, verursachen, erweisen, verfertigen; bestimmen.
सम्- jndm. (G.) etwas zufügen.
धात्री f. Amme.
धारण n. Tragen, Anlegen.
धार f. Schneide, Klinge.
धाव् 1. laufen.
समुप- zulaufen auf.
धिक् pfuhl' weh über(A.); verwünscht!
धूर्त betrügerisch, Gauner.
धृ 1. 6. 10. festhalten, zurückhalten; ertragen; bestehen, danern.
अव- hören, kennen lernen; studieren.
धृति f. Festigkeit, Ruhe.
धृत् Kaus. überwältigen.
धृष्ट n. Festigkeit, Würde.
ध्यान n. Nachdenken, Gedanke.

धृत्व feststehend, sicher; **म्** Adv. gewiß.
ध्राङ्ग m. Krähe.

न nicht; **नैव** verstärktes **न**.
नक्तम् bei Nacht.
नक्र m. Krokodil.
नख m. n. Fingernagel.
नगर n. und **नगरी** f. Stadt.
नचिरात् in kurzem, bald.
नट m. Schauspieler.
नट्ट Kaus. eröffnen machen.
नदी f. Fluß.
नन् 1. mit **अभि** sich freuen auf (über).
नन्द m. N. pr. von Kṛṣṇas Pflegevater.
नभस् n. Himmel.
नमस Ehrenbezeugung; mit **क** § 300. 301b.
नय m. Anschlag, Plan.
नयन n. Auge.
नर m. Mann, Mensch.
नरक m. Hölle.
नरेश्वर m. Herrscher, König.
नर्तक m. Tänzer.
नल m. N. eines Königs.
नव neu.
नप् 4. verloren gehen, verschwinden; p. **नष्ट**.
नस § 111.
नाग m. Elefant.
नागदन्त m. Elefantenzahn als Wandnagel.
नाथ m. Besötizer, Gebieter.
नाना Indec. verschieden.
नानाप्रकार verschiedenartig.
नामन् n. Name, Nennung; **नाम क** einen Namen geben. **नाम** Adv. namens, nämlich, firwahr.
नारद m. N. pr.
नारायण m. = Viṣṇu.

नारी f. Frau.
 नाश m. Untergang, Verlust.
 नाशिन verderbend.
 निःश्वास m. Seufzer.
 निकष m. Proberstein.
 निज, f. आ, eigen, sein.
 निज्य beständig; **न्** Adv. immer.
 निद्रा f. Schlaf.
 निधन n. Tod.
 निधान n. Schatz.
 निन्द्वा f. Tadel.
 निभृत verborgen.
 निषेध m. Augenblinzeln.
 निरलक kein Ende habend.
 निरपाय gefahrlos.
 निरर्थक nutzlos, zwecklos.
 निरीश्वर keinen Herrn (über sich) habend.
 निर्गण tugendlos.
 निर्घात m. Wirbelwind, Donnerschlag.
 निर्दोष fehlerlos.
 निर्विचार urteillos.
 निर्विशेष nicht verschieden.
 निर्विष ungiftig.
 निर्वृति f. Zufriedenheit, Glück.
 निर्वृति f. Unart.
 निर्वेश m. Lohn.
 निलय m. Nest.
 निवासक m. Wohnung.
 निवेशन n. Wohnung.
 निष् f. und निशा f. Nacht.
 निशीथ m. Mitternacht.
 निश्चय m. Entschluß; **न्** क sich entschließen zu (L.).
 निषय m. Pl. N. pr. eines Volkes und Landes.
 निसर्ग m. Natur.
 निस्त्रिंशत् kratiflos.
 नी 1. führen, mitnehmen, wegnehmen, fortführen, holen; hinbringen.

आ- vorführen, bringen.
 परि- heiraten.
 प्र- (301a) vollziehen; sich anvertrauen, Zutrauen haben.
 नीच niedrig, gemein.
 नीचिस् Adv. abwärts; leise.
 नीर n. Wasser.
 नु wohl, doch.
 नूनम् gewiß, sicherlich, allerdings.
 नु m. (78) Mann, Mensch.
 नृप u. नृपति m. König.
 नृशंस grausam.
 नेत्र n. Auge.
 निषय m. der Nisadhakönig (Nala).
 नो nicht; नो चेद् wenn nicht, sonst.
 न्ययोष्य m. der indische Feigenbaum.
 पक्षिन् m. Vogel.
 पक् 1. kochen, braten, zur Reife bringen.
 पञ्चल n. Tod.
 पञ्चन (125) fünf.
 पञ्चम fünfte.
 पण्डित gelehrt, klug, weise; auch Subst.
 पत 1. fallen, stürzen, einstürzen.
 समुद्र- aufliegen, aufspringen.
 नि- herabfliegen. Kaus. erlegen.
 संनि- Kaus. versammeln.
 पति m. (67) Herr, Gatte.
 पतिल n. Gattenstelle.
 पथ m. (101) Weg.
 पथ (308) = पथ.
 पथ्य heilsam.
 पद् 4. Ā. gehen; p. पत्न (279 c).
 आ- kommen zu, geraten in.
 कaus. versetzen in.
 आ- Kaus. umbringen, töten.
 उद्- entstehen, geschehen, entstanden werden. Kaus. hervor-rufen.

उप- zutreffen; p. उपपन्न begabt.
 प्रति- zusage, einwilligen.
 सम्- zustande kommen, zuteil werden; p. संपन्न im Vollbesitz von, begabt mit.
 पदस्थ in hoher Stellung seiend.
 पद्म n. Lotusblume.
 पद्मिनी f. Lotusstiel.
 पद्म s. पद्.
 पर 1. höher, höchste, größte, beste, äußerste. — 2. andere, fremd, Feind. — 3. n. Höchstes; am Ende e. Bah. (320b) ganz aufgehend in, erfüllt von, versunken in, versessen auf. — 4. परम् Adv. weiter, jedoch, aber; परं किं तु jedoch, indes. ततः परम् darauf.
 परम् höchste, beste, vorzüglichste; n. Höchstes; am Ende eines Bah. = पर 3. — **न्** Adv. überaus.
 परस्परम् Adv. einander, gegenseitig.
 पराक्रम m. Heldenmut, Tapferkeit.
 पराभव m. Demütigung, Beleidigung.
 परार्थम् und **न्** ये für den anderen.
 परिकर m. Gefolge, Begleitung.
 परितुष्ट zufrieden.
 परिदेवित n. Wehklagen.
 परिमल m. Wohlgeruch, Parfüm.
 परिश्रम m. Anstrengung.
 परिष्कृत s. कृ + परि.
 परीवाद m. üble Nachrede.
 पर्जन्य m. Regenwolke.
 पर्वत m. Berg; N. pr.
 पलाय s. चय.
 पल्लीपुर n. Hüttenstadt, Dorf wilder Stämme.
 पप् 4. (144) sehen, kennen lernen, einsehen.
 पपु m. Vieh, Tier.

पश्चात् hernach.
 पाणि m. Hand.
 पाण्डव m. Pandusohn.
 पाण्डु bleich; N. pr.
 पाण्डुर weiß. **न्ता** f. das Weißsein.
 पात m. Einsturz.
 पातक m. n. Verbrechen.
 पाद् m. Fuß.
 पादप m. Baum.
 पान n. Trinken (geistiger Getränke).
 पाप्य m. Reisender.
 पाप, f. आ, böse; m. Bösewicht; n. Übel, Böses.
 पापक böse; n. Böses.
 पापात्मन् m. Bösewicht.
 पापस n. gekochter Milchreis.
 पार्थिव m. Fürst, König.
 पार्थ्व m. Seide; A. und L. hin — zu, zu.
 पाल m. Hiter.
 पाश m. Fessel.
 पितृ m. Vater; Pl. die Manen.
 पिपीलिका f. Ameise.
 पिशाचिका f. Teufelin.
 पिहित s. धा + पि.
 पीड 10. bedrängen, plagen.
 पुंस m. (103) Mann.
 पुट m. n. Falte, hohler Raum.
 पुख günstig, glücklich, heilig.
 पुखञ्जीक m. Bein. des Nala.
 पुत्र m. Sohn; f. ई Tochter.
 पुत्रक m. junger Sohn.
 पुनर् wieder, zurück; dagegen, wie-derum, aber. पुनः पुनः immer wieder.
 पुमान् s. पुंस.
 पुर n. Stadt.
 पुरतस् Adv. vorn, vor sich.
 पुरस vor (mit G.).
 पुरा vormals.

पुराश्रुति f. alter Ausspruch.
पुरी f. Stadt.
पुरुष m. Mann, Mensch.
पुरोगम vorangehend, Anführer.
पुलक m. die gestäubten Körperhäuschen, Freundenschauer.
पुष्कर n. Spitze des Elefantentüssels.
पुष्करावती f. N. e. Stadt.
पुष्ट wohlgenährt, feist; reich.
पुष्प n. Blume.
पुस्तक n. Handschrift, Buch.
पूज् 10. ehren. Mit **त्राभि** class.
पूजा f. Ehrung.
पूज्य verehrungswürdig.
पूर, पूर्ण s. पू.
पूर m. Strom, Flut.
पूर्वा (118) vordere, frühere. Am Ende e. Bah.: voraussetzend, beruhend auf, unter. **पूर्वम्** Adv. früher, vorher, zuerst.
पृथिवी f. Erde.
पृथिवीचित् m. Fürst, König.
पृथिवीपति u. **पपाल** m. dass.
पृष्ट p. zu **प्रच्छ्**.
पृष्ट n. Rücken; L. und **न्तस** hinter (mit G.).
पृष्टदेश m. Hinterseite.
पू 9. füllen; p. **पूर्ण** (279a).
परि- p. angefüllt. Kaus. (256) anfüllen.
पेय n. Getränk.
पोषित (p. des Kaus. von **पुष्**) gepflegt.
पौरुष n. Mannestat, Mannesmut.
प्रकृति f. Natur, natürl. Zustand; I. von Natur.
प्रकोप m. Zorn.
प्रवलन n. Schaukeln.
प्रचुर viel, zahlreich.

प्रच्छ् 6. (143e) fragen; p. **पृष्ट**.
परि- fragen, Umfrage halten.
प्रच्छन्न s. **च्छद्** + **प्र**.
प्रजा f. Nachkommenschaft, Geschöpf, Kreatur; Untertanen.
प्रणय m. Liebe, Zutrauen.
प्रणयिन geliebt, geliebte Person.
प्रति, Präp. mit A, zu, hin — zu, gegen; in bezug auf, für, wegen.
प्रतिकील m. Gegenkeil.
प्रतिकूल unangenehm (mit G.).
प्रतिक्रिया f. Abhilfe, Ausweg in (G.).
प्रतिक्षणम् Avy. jeden Augenblick.
प्रतिदिशम् Avy. in jeder Himmelsrichtung.
प्रतिदेशम् Avy. in allen Ländern.
प्रतिकार m. Gegen-, Schutzmittel, Abhilfe.
प्रत्यक्ष deutlich; **न्त्रम्** vor Augen; **न्त्रे** auf frischer Tat.
प्रत्यक्षता f. Öffentlichkeit; I. öffentlich.
प्रत्यङ्गम् Avy. Glied für Glied.
प्रत्यय m. Vertragen.
प्रत्युपकार m. Vergeltung, Gegen-dienst.
प्रत्युष m. n. Tagesanbruch.
प्रथम, f. **श्रा**, erste.
प्रदान n. Geben, Spenden.
प्रधान vorzüglichste, beste.
प्रमुख aufgeblüht.
प्रभा f. Glanz.
प्रभात n. Tagesanbruch.
प्रभाव m. Macht.
प्रभु m. Herr (über, mit G.).
प्रभूत viel, zahlreich.
प्रभृति Präp. mit Ab. von — an.
प्रमदान n. Frauenhain, Lustpark.
प्रमाण n. Richtschnur, Autorität, Entscheidung. **द्विः प्र०** der König hat zu unterscheiden.

प्रयत्न m. Eifer, Sorgfalt.
प्रयोजन n. Absicht.
प्रलय m. Tod.
प्रलाप m. Wehklage.
प्रवाल m. n. Koralle.
प्रवेश m. Zutritt, Gelangen in.
प्रसन s. **सद्** + **प्र**.
प्रसर m. Zutritt.
प्रसव m. Gebären.
प्रसाद m. Gnade, Gunst, Huld.
प्रसूति f. Kind.
प्रहार m. Streich, Stoß, Schuß, Wunde.
प्राकार m. Wall, Festung.
प्राजन्तन n. frühere Geburt.
प्रवत् wie vorher.
प्राञ्जलि die hohl aneinandergelegten Hände ausstreckend (Zeichen der Demut).
प्राण m. Hauch; pl. Leben.
प्राणिन m. lebendes Wesen.
प्रातर् morgen früh, am nächsten Morgen.
प्रान्त m. n. Spitze, oberster Teil.
प्राप्त s. **श्राप्** + **प्र**.
प्राप्तकाल m. gekommene, rechte Zeit.
प्राप्तवयस्क (322), f. **श्रा**, das Jugendalter erreicht habend.
प्रायस् Adv. meistens, gewöhnlich.
प्रायेण dass.
प्रासाद m. Palast.
प्रिय lieb, angenehm (mit G.), freundlich; liebend; n. Liebes, Gefallen.
प्रित erfreut, freudig.
प्रेत s. **इ** + **प्र**.
प्रेमन् n. Zuneigung, Freundschaft.
सु Kaus. begießen, baden.
समा- überströmen.
फटा f. Haube der Schlange.
फणाथर m. Schlange.

फल n. Frucht, Erfolg.
फूत् mit **फ** pusten, blasen.
वत ach!
वन् 9. (186e) binden, fesseln, verknüpfen; anknüpfen, zusammenfügen; p. **बद्ध**.
वन्वकी f. leichtfertige Frau.
वन्यु m. Verwandter, Genosse, Freund.
वल n. Kraft, Stärke, Macht; Heer.
वलवत् stark, mächtig; **न्तर** (108).
वलिन stark, mächtig.
वलीयस् (109) stärker, mächtiger.
वहिस् Adv. hinaus.
वरु viel
वरुधा vielfach.
वरुल zahlreich.
वास्यव m. Verwandter, Freund.
वाल m. Kind; Tor; f. **श्रा** Mädchen.
वालक m. Knabe, Kind.
वाल्य n. Kindheit
वाष्य m. Träne.
वाङ् m. Arm.
बीज n. Same.
बुद्धि f. Einsicht, Verstand, Klugheit; Einschluf.
बुद्धिमत् verständig, klug; Kompar. **न्तर**.
बुद्दुद m. Wasserblase.
बुध् I. erkennen, vernehmen, achten auf. — Kaus. ermahnen, zureden.
नि- vernehmen.
प्र- Kaus. jemandem zureden.
सम्- Kaus. aufmerksam machen.
ब्रह्मदृश्य m. N. pr.
ब्रह्मण्य brahmanefreundlich.
ब्रह्मदत्त m. N. pr.
ब्रह्मन् m. Brahmane. Der Gott Brahman.

ब्रह्मर्षि m. brahmanischer Weiser.
ब्रह्मविद् m. Brahmakenner, Philosoph.
ब्रह्माण्ड n. Ei des Brahman = Welt.
ब्राह्मण m. Brahmane; **ई** f. Brahmanefrau.
बू 2. (155) 6. sprechen, erzählen.

भक्ति f. Hingebung, Ergebenheit, Treue.

भक्तिसत् liebevoll.

भक्ष 1. 10. essen, kauen.

भक्ष्य n. Speise.

भगवत् erhaben, heilig.

भग s. **भङ्ग**.

भङ्ग m. Zerbrechen; Untergang, Fall.

भङ्गुर् zerbrechlich, vergänglich.

भञ्ज 1. genießen, lieben, erwählen; üben, pflegen.

भञ्ज 7. brechen, abrechnen.

भद्र glücklich; gut, lieb; Volk Lieber!

भय n. Furcht, Gefahr.

भयंकर Furcht erweckend.

भयो m. Bein. des Gottes Brahman.

भयु m. Gatte.

भवत् (91), **ई**, **ई**, Pron. der 2. Pers., du, Sie (mit der 3. Sg. des Verbs).

भवन् n. Haus.

भस्मन् n. Asche; **भस्मसात्** zu A. (303).

भा 2. scheinen.

भाग्य n. Glück.

भारत m. Nachkomme Bharatas.

भारती f. = Sarasvati, Göttin der Gelehrsamkeit.

भार्या f. Gattin.

भाविन् sein sollend; schön.

भाष 1. **आ**. sprechen.

भ्रमि- anreden.

भ्रति- antworten.

भाषण n. Sprache, Mundart.

भित्ता f. Betteln.

भिद् 7. zerbrechen, durchbrechen.

भिवञ् m. Arzt.

भो 3. sich fürchten vor (Ab); p.

भीत sich fürchtend, furchtsam.

भीम furchtbar; N. pr.

भूक्त n. Essen, Speise.

भुञ्ज 7. essen, fressen; genießen, lieben, besitzen; auskosten, den Lohn für etwas (A.) empfangen;

p. **भुक्त**.
उप- genießen.

भुज m. Arm.

भुजंगम m. Schlange.

भू 1. werden, entstehen, jdm. (G.) gehören, zuteil werden; gesehen, sein; p. **भूत** s. bes.

भ्रनु- vernehmen.

भ्रमि- überwältigen, heimsuchen.

परा- kränken, beleidigen.

परि- demütigen.

प्र- s. **प्रभूत**.

वि- Kaus. Pass. aussehen.

भू f. Erde.

भूत geworden, seiend; vergangen; n. Wesen, Geschöpf.

भूतल n. Erdboden.

भूप m. König.

भूसुञ् m. König.

भूमि f. Erde.

भूमिका f. Stockwerk.

भूमिष्ठ auf der Erde stehend (**स्थ**).

भूष 10. schmücken.

भूषण n. Schmuck.

भृ 3. tragen.

भृतक m. Diener.

भृत्य m. Diener.

भृश, Adv. **श्र** sehr.

भिक m. Frosch.

भेषज n. Heil-, Gegenmittel.

भैम, f. **ई** Tochter Bhimas.

भेषज्य n. Arznei für (G.).

भोग m. Speise; das Essen, Genuß.

भोजन n. das Essen, Speise.

भोस (34a Anm.) he!

भंश् 4. fallen; p. **भण्ड**.

परि- entfallen, entlauten, kommen um.

भ्रम् 1. 4. (143c) umherwandern.

सम- p. **संभाल** verwirrt, aufgeregt.

भ्राञ् 1. **आ**. strahlen.

मकरध्वज m. Liebesgott.

मक्षिका f. Fliege.

मद्यवन् und **वत्** m. Bein. des Indra.

मणि m. Juwel, Perle.

मण्डल n. Kreis, Scheibe.

मण्डूक m. Frosch.

मति f. Gedanke, Einsicht, Verstand.

मन्त्रुण m. Wanze.

मन्तस § 111.

मन्त्र्य m. Fisch.

मद् 4. (143c) sich herauschen; p.

मत्त berauscht, brünstig.

उद्- p. **उत्पत्त** verstört.

प्र- brünstig werden.

मद् m. Brunst.

मदीय mein.

मधुर süß, lieblich.

मथ n. Mitte, Leibesmitte; l. in-

zwischen von (G.), unter, in-

zwischen sich befindend in.

मथ्यम n. Mitte, Leibesmitte.

मथ्याह्न m. Mittag.

मन् 4. **आ**. (ep. auch P.) meinen, glau-

ben, erkennen, halten für, ver-

muten; glauben an, hochhalten,

etwas geben auf; denken an.

भ्रनु- erlauben.

मन्स n. Sinn, Geist, Herz.

मनु m. Mann (Stammvater der Men-

schen).

मनुज m. Mensch.

मनुष्य m. Mensch, Mann.

मनोरथ m. Wunsch.

मन्त्र m. Spruch; Rat, Plan.

मन्त्रय Den.

संनि- einladen.

मन्त्रवादिन् m. Besprecher, Gesund-

beter.

मन्त्रिन् m. Minister.

मन्त्रय m. der Liebesgott.

मयूर m. Pflu.

मरण n. Sterben, Tod.

मर्त्य m. Sterblicher.

मर्दन vernichtend.

मर्यादा f. Grenze.

महत् (90), **ई**, **ई**, groß, wichtig.

महा (306) groß, gewaltig.

महाजन m. viele Leute, Menge.

महात्मन् hochherzig, edel, hochbegabt.

महाप्राञ्ज hochweise.

महात्मन्स hochherzig.

महात्मन्स hochheiligen Wandel führend.

महिषी f. Hauptgemahlin des Königs; Bittfleh.

मही f. Erde.

महीचिन् m. Erdbeherrscher.

महीतल n. Erdboden.

महीपति m. Fürst.

महीपाल m. dass.

महीयस् (109) größer; vornehm.

महिन्द्र m. der große Indra, Großkönig.

मा (135) nicht, damit nicht. Vgl.

§ 111.

माचिरस (beim Imp.) ohne Zögern.

मातृ f. Mutter.

मात्र n. Maß. Am Ende eines Bah.

Komp. = nur, auch nur, bloß, kaum.

मान m. Achtung; Groll, Eifersucht.
मानद Achtung gebietend.
मानस n. Sinn,
मानुष, f. ई, menschlich; m. Mensch.
माम् § 111.
माया f. Täuschung.
माहृत m. Wind.
मार्गे m. Weg.
माख्य n. Kranz.
माहात्म्य n. Größe, Ansehen.
मितभाषिन् gemessen sprechend,
 workarg.
मित्र n. Freund. **वत** wie ein(en)
 Freund (61).
मिशस् Indec. miteinander, unter sich.
मिथ्या Indec. unwahr, erdichtet.
मिस् 6. zusammenkommen, sich
 vereinigen.
मील 1. mit नि die Augen schließen.
मुख n. Mund, Rachen; Gesicht.
 I. durch.
मुख (मुह), § 51 Ausn.) einfältig, m.
 Tor.
मुच् 6. (143f) freigeben, befreien,
 freilassen, lossprechen; ausstoßen,
 vergießen, zurücklassen. Abs. **मुक्ता**
 außer (283) mit A. — Kaus. aus-
 ziehen.
वि- befreien, freilassen; bringen
 um. (1.).
मुद 1. Ā. sich freuen.
मुनि m. Asket, Weiser.
मुष् 9. stehlen, rauben.
मुह 4. die Besinnung verlieren.
मुहुर wiederholt, **मुहुर्मुहुः** dass.
मूढ (मुह), § 51 Ausn.) m. Tor.
मूर्ख m. töricht, m. Tor.
मूर्ति f. Gestalt, Verkörperung, Er-
 scheinung.
मूर्तिमत् verkörpert, leibhaftig.

मूर्धन m. Kopf, Spitze.
मूल n. Wurzel, Grundlage.
मूल्य n. Wert.
मूषक m., **मूषिका** f., Maus.
मु 6. sterben; p. **मृत** tot.
मुग m. Gazelle.
मृत s. मु.
मृत्यु m. Tod.
मृत्युकाल m. Todesstunde.
मै § 111.
मैघ m. Wolke.
मैघनाद् m. N. pr. e. Frosches.
मौन n. Schweigen.
म्लान welk.
म s. यद्.
य m. Bez. best. Halbgotter.
यतस woher, wo; weil da, denn, daß.
यत्नारणम् weil, sofern.
यत्न m. Mühe, Anstrengung. Ab-
 mit Mühe.
यत्र wo, wobei, bei welchem (113).
यथा wie (auch enkl.); daß; so
 wahr als.
यथानतम् Adv. wie gekommen.
यथानयम् Adv. genau.
यथाहर्म Adv. nach Gehnir.
यथारवृत्तम् Adv. wahrheitsgetreu.
यथाश्रद्धम् Adv. getrost, offen.
यथासुखम् Adv. glücklich.
यथोक्त wie gesagt, früher genannt;
 ०म् Adv.
यथोचित angemessen.
यद् Rel. St. (115) welcher, der; यो
यद् was einer; **यद्यसौ** was einem.
यद् was auch immer. — Konj.
यद् wenn, daß, da. Am Anfang
 einer direkten Rede, diese ein-
 leitend. **यिन** wodurch, weshalb,
 auf daß, damit.

यदा wann, als.
यदि wenn. **यद्येवम्** wenn dem so,
 unter diesen Umständen.
यम् 1. (143a).
आ- P. **आयत** lang, länglich.
उद्- P. **उद्यत** bereit, entschlossen zu.
नि- zurückhalten.
प्र- übergeben, zur Frau geben.
सम्- zügeln.
यम m. der Todestott.
यवस n. Futter, Gras.
यशस् n. Ruhm, Ehre.
या 2. gehen, kommen, gelangen zu.
आ- herbei-, herankommen, sich
 begeben.
सप्त- herkommen.
निस- hinausgehen.
प्र- sich auf den Weg machen,
 gehen.
यात्रा f. Prozession.
यावत् wie (Rel.) groß. Konj. so
 lange als, während, bis daß; **यावत्**
 — **तावत्** während, sobald als
 — da. Adv. einstrahlen. Präp.
 mit A. während.
युक्ति f. List.
युगल n. Paar.
युज् 7. verbinden. Pass. **युज्यते** es
 paßt sich, ist recht; p. **युक्त** be-
 gabt, versehen mit.
विनि- Kaus. anstellen, verwenden.
संप- Pass. teilhaft werden (mit I.).
वि- trennen von (I.), bringen um.
युद्ध n. Kampf.
युध् 4. kämpfen.
युष्म m. n. Herde.
योग m. Zusammenhang, Folge.
योगिन m. ein in Kontemplation
 versenkter Heiliger, Yogin.
योग्य geeignet, fähig.

योद्धव्य Gerundiv (281 a. 48) von
युध्.
योध m. Soldat.
योधिन kämpfend.
यौनि m. f. Mutterleib, Ursprung,
 Geschlecht.
यौषित f. Weib.
यौवन n. Jugend, heiratstfähiges Alter.
र 1. bewachen, schützen, erretten,
 aufbewahren, sparen, behalten.
रत्ना f. Schutz, Behüten.
रत्नापुरुष m. Wächter.
रक्षित m. Beschützer.
रक्षित् m. Wächter.
रङ्ग m. Bühne, Festraum.
रजस् n. Staub; menses.
रज्जु f. Strick.
रञ्ज 4., Kaus. gewinnen, verliebt
 machen.
रत Gefallen findend an (I.).
रति f. Lust.
रत्न n. Juwel.
रत्नप्रभा f. N. pr.
रथ m. Wagen.
रथकार m. Wagner, Zimmermann.
रभ् 1. mit आ beginnen, unternehmen;
 p. **आरब्ध** 1. übernommen, begon-
 nen, getan; 2. begonnen habend.
रम् 1. Ā. sich ergötzen, hinhlen.
वि- P. aufführen (zu reden).
रव m. Klang, Ton.
रवि m. Sonne.
रहःख्य allein seiend.
रहस n. Einsamkeit.
रहस्य n. Geheimnis.
रहित verlassen von, bar.
राक्षस m. Dämon.
रात्र 1. Ā. glänzen, prangen.
वि- Kaus. verschönern, verzieren.

- ०राज** (308) m. König.
राजन् m. König.
राजिन्द्र m. Großkönig.
राज्य n. Herrschaft, Regierung.
रात्रि f. Nacht.
रात्रि 4. geimgen.
ऋप- Schuld haben.
राधा f. N. pr. einer Hirtin, der Geliebten des Kṛṣṇa-Viṣṇu.
रामायणकथा f. die Erzählung von Rāma, das Epos Rāmāyaṇa.
रिपु m. Feind.
रञ्ज 1. Ā. gefallen.
रश्मि strahlend, schön, prächtig.
रञ्ज 6. zerbrechen, zerstören.
रुद्र 2. (154) weinen.
रथ 4. mit **ऋनु** befolgen.
रह 1. wachsen.
ऋ- besteigen; p. **ऋहृ** reitend auf.
समा- p. reitend auf. — **कास-** (256) besteigen lassen, hinaufsetzen.
रूप n. Gestalt; Schönheit, Zierde.
रूपक m. Ruppe.
रूपवत् schön.
रु hei!
रोग m. Krankheit.
रोगिन् krank, Kranker.
रोपय s. **रह** und § 256.
लञ् 10. bemerken, sehen. Pass. ausssehen.
उप- bemerken.
लल n. 100 000.
लक्षण n. Merkmal, Glückszeichen.
 Am Ende eines Komp.: genannt, bestehend in.
लक्ष्मी f. (74) Glück, Schönheit. Die Göttin L., Frau des Viṣṇu.

- लञ्** 1. hatten an, hängen bleiben; p. **लप** hängend.
लगु m. Knüttel.
लज्जा 6. Ā, mit **वि** sich schämen.
लज्जा f. Scham.
लज्जावत् schamhaft, verlegen.
लप् 1, mit **वि** jammern.
लभ् 1. Ā. erlangen, bekommen, finden.
लन् mit **ऋव** **कास-** aufhängen an (L.).
लल् **कास-** hässcheln.
लालस begierig.
लिङ्ग n. Kennzeichen.
लोक 10.
ऋव- erblicken, gewahr werden, anblicken, anssehen.
ऋ- erblicken.
वि- untersuchen.
लोक m. Welt. Sg. koll. und Pl. Menschen, Leute.
लोककण्ठ m. Welschöpfer.
लोकपाल m. Welthüter (Bez. best. Götter).
लोक 10, mit **ऋ** überlegen.
लौचन n. Auge.
लौच m. Habsucht.
वक्तु m. Redner, Sprecher.
वक्त्र krumm, listig, schlan.
वक्त्र n. Brust.
वच् 2. sagen, sprechen (zu. A. G.), erzählen, lehren, anreden, auffordern; p. **उक्त** (277a).
प्र- sagen, sprechen.
प्रति- antworten, dagegen reden.
वचन n. Rede, Wort, Gespräch.
वचस् n. Wort.
वडवा f. Stute.
वणिज m. Kaufmann.
वन् § 61.

- वद्** 1. sprechen (zu: A. G. L.), bezeichnen.
वि- streifen, prozessieren.
वदन n. Mund, Gesicht.
वध् = **हन** (190); Fut. **वधिष्यति** S. 82 Z. 26 statt **हनियष्यति**.
वध m. Tötung, Todesstrafe.
वधु f. Frau, Ehefrau.
वधुषू f. Richtplatz.
वन n. Wald, Hain.
वनमाला f. Kranz von Waldblumen.
वप् 1. säen.
वपुस् n. Körper, schöne Gestalt, Schönheit.
वयस् n. Jugendalter, Lebensalter; Alter.
वयस्य m. Freund.
वर 1. m. Wunsch, Wunschgabe, Grade. 2. beste, schönste. Adv.
वरम् besser als (Ab.); **वरम्** — **न** besser — als.
वरण n. Wahl.
वरय Den. P. Ā. erwähnen.
वरवर्णिन्, f. **ई**, schönfarbig, schön.
वराक erbärmlich, elend.
वरुण m. N. eines Gottes.
वर्ण m. Farbe.
वर्णय Den. beschreiben.
वर्तमान (**वृत्**) n. Gegenwart.
वर्तिन् sich befindend.
वर्धन् mehrend.
वर्ष m. n. Regen; Jahr.
वर्षधर m. Einnuch.
वल m. N. e. Dämons.
वल्लभ lieb, Liebhaber (mit L. od. G.).
वय् m. Gewalt; Ab. infolge von.
वशीक unterwerfen.
वस § 111.
वस 1. wohnen, verweilen, leben.
समा- sich lagern.

- उद्-** **कास-** verwüsten.
प्रति- wohnen.
वसु n. Gut, Habe.
वसुंधरा f. Erde.
वसुमती f. Erde.
वसु n. Sache, Gegenstand, Ware.
वस्त्र n. Kleid.
वह् 1. fahren.
वि- **कास-** heiraten.
वहि m. Feuer.
वा (enkl.) oder: **वा** — **वा** entweder — oder, sei es — sei es. **वापि** oder.
वाक्य n. Rede, Wort.
वाक् f. Rede, Wort.
वाच्य (281c) zu sagend, zu dem man sagen soll; zu rügend, zu tadelnd.
वाञ्छ f. Wunsch, Verlangen nach(L.).
वातायन n. Fenster.
वात्स्यायन m. N. pr. des Verfassers der indischen ars amandi.
वादिन् sprechend; Disputant.
वानर m. Affe.
वायु m. Wind, Luft.
वायुज m. N. e. Bannes (Arjuna-B.).
वारि n. Wasser.
वारिधि m. Meer.
वास m. Ruhestätte, Nachtruhe.
वासविरमन् n. Schlafgemach.
वासस n. Kleid.
वासुदेव m. Sohn des Vasudeva = Kṛṣṇa-Viṣṇu.
वाहन tragend; n. Gespann, Wagen.
विक्रमपुर n. N. e. Stadt.
विक्रय m. Verkauf.
विग्रह m. Hader, Zwist, Krieg.
विचित्र bunt.
विचिन्तन bewußlos, ohnmächtig.
विचिष्टिन् n. Treiben.

विज् 6. erschrecken; **प. विज्य** bestürzt.
उद्- **प. उद्विज्य** erschrocken, ge-
 ängstigt.
विजय m. Sieg, Besiegen.
विजिगीषु zu siegen wünschend.
विजस s. **जा + वि**.
विज्ञान n. Kenntnis, Kunst.
विज्ञेय der anzusehen ist als.
वित्त n. Besitz, Reichtum.
वित्तवत् reich.
विद् 2 (und § 210) wissen, kennen,
 erkennen; **प. विदित**.
नि- Kaus. verkünden, anzeigen,
 melden, erzählen.
•विद् kennend, kundig (314).
विद् 6. (143f) finden, erlangen,
 nehmen; Pass. sich befinden, vor-
 handen sein, sein.
विदर्भ m. pl. N. eines Landes und
 Volkes; Sg. dessen König.
विद्या f. Wissen, Wissenschaft, Diszi-
 plin, Gelehrsamkeit, Lehre.
विद्युत् f. Blitz.
विद्वस् (98. 271) wissend, verständig,
 weise; m. Gelehrter.
विद्विष् m. Feind.
विधा f. Art.
विधि m. Vorschrift, Anweisung.
विधुर schwierig.
विधेय zu tuend; n. Pflicht.
विना ohne, außer (mit A. und I.).
विपत्ति f. Unglück.
विपुष्ट arm.
विप्र m. Brahmane.
विप्रिय unlieb (mit G.).
विबुध m. Gott.
विभव m. Reichtum.
विभु m. Herr, Gebieter.
विभूषण n. Schmuck.
विमान m. n. Götterwagen.

वियोग m. Trennung (von: **सह** oder
 im Komp.).
विरजस् stahllos.
विरह m. Trennung.
विरोध m. Feindschaft.
विवर m. n. Loch.
विवर्ण blaß.
विवाह m. Hochzeit, Heirat, Ehe.
विविध verschieden, mannigfaltig.
विविकल prüfend, vorsichtig.
विष् 6. eintreten, betreten; **प. विष्ट**.
ऋ- durchdringen; **प. ऋविष्ट** erfüllt.
उप- sich setzen.
प्र- eintreten, betreten, gehen in
 (A. I.), Zutritt haben.
विष्णीर्णे s. **सु + वि**.
विशेष m. Unterschied, besondere Art;
 I. u. **•तस्** besonders, sehr, zumal.
विश्रब्ध vertrauend; Adv. **•यम्** getrost.
विश्रान्त m. Vertrauen.
विष n. Gift.
विषय m. Gebiet; Gegenstand, Sache;
 Pl. Sinnesgenüsse.
विषाद m. Verzweilung, Kleinmut.
विषादिन् verzagt, kleinmütig.
विष्टभ्य s. **सभ्य + वि**.
विष्णु m. N. e. Gottes.
विस्मय m. Erstaunen; Hochmut.
विह्वारिन् sich vergnügend.
विहित s. **धा + वि**.
वीणा f. Laute.
वीणारवा f. N. pr. einer Fliege.
वीर m. Mann, Held.
वीरसेन m. N. pr.
वृ 9. wählen.
वृ 5. 10. wehren, zurückhalten; um-
 geben, versperren.
ऋ- **प.** umgeben von.
समा- **प.** dass.

नि- zurückhalten von (Ab.).
परि- umgeben, anfüllen.
वृक m. Wolf.
वृक्ष m. Baum.
वृत् 1. **•** **•** sich zuwenden (L.), ver-
 fahren mit(L.), begehen; verweilen,
 sich befinden, sein. Adv. **ऋवृत्त**.
ऋनु- nachfolgen, befolgen.
नि- aufhören, verstummen. Kaus.
 zur Umkehr bringen, zurück-
 halten.
प्रतिनि- umkehren.
परि- sich umdrehen, sich ändern.
प्र- sich erheben, geschehen.
सम्- stattfinden, in Erfüllung
 gehen, werden.
वृत्त n. gutes Betragen, Gesittung.
वृत्तान्त m. Begebenheit, Vorfall, Vor-
 gang.
वृच m. N. pr. eines Dämons.
वृथा Indec. vergeblich, nutzlos.
वृद्ध, f. **ऋ**, alt, Greis.
वृद्धि f. Wachstum, Zunahme.
वृष्य 1. **•** **•** wachsen, gedeihen, Glück
 haben.
ऋभि- wachsen.
वि- wachsen, zunehmen.
सम्- Kaus. aufziehen.
वृषली f. ordinäres Weib, Yettel.
वृष्टि f. Regen.
वृण m. reißende Strömung.
वेद m. Veda, die heilige Schrift.
वेदना f. Schmerz.
•वेदिन् wissend, kennend.
वेप् 1. **•** **•** zittern.
वेरमन् n. Haus, Wohnung, Gemach.
वेष्टा f. Bühlerin.
वे Partikel, hervorhebend und expl.
वेङ्कट m. n. N. von Visṇus Himmel.
वेदर्भः, f. **•** Tochter des Vidarbhakönigs.

वेद्य m. Arzt.
वेनतिय m. Me tron. des Garuḍa.
वेरि n. Feindschaft.
वेरिन् m. Feind.
व्ययता f. das Beschäftigtsein.
व्यजन n. Fächer, Wedel.
व्यतिक्रम m. Überschreitung, Ver-
 lezung.
व्यवसाय m. Entschlossenheit.
व्यवहार m. Treiben, Vorgang.
व्यसन n. Unglück.
व्याकुल unruhig, erregt; **•नीयू** (303).
व्याकुलित bestürzt, erregt.
व्याघ्र m. Tiger (317d).
व्रज् 1. gehen.
व्रत n. Gelübde, Gelöbnis.
व्रस् 1. mit **प्र** preisen.
व्रक् 5. können. Pass. **व्रवन्ते कर्तुम्**
 es kann gemacht werden.
व्रक्र m. Bein^v des Indra.
व्रङ्का f. Purreht.
व्रङ्ग m. Muschel.
व्रजी f. N. von Indras Gattin.
व्रत n. Hundert.
व्रवु m. Feind.
व्रनकैस् Adv. sanft, leise.
व्रनैस् Adv. langsam.
व्रप् 1. fluchen, verfluchen.
व्रब्द m. Laut, Ton, Wort.
व्रस् 4(?) 10. **नि** vernehmen, hören,
 wahrnehmen.
व्रयन n. Lager.
व्रयनीय n. dass.
व्रथा f. Lager.
व्रथ m. Pfeil.
व्रथण n. Zuthucht.
व्रथ् f. Herbst.
व्रथिर n. Leib, Körper.
व्रथिन m. Mond.

शस्त्र n. scharfe Waffe.
शाखा f. Zweig.
शान्ति f. Beruhigung, innerer Friede.
शाप m. Fluch.
शार्दूल m. Tiger (317d).
शाला f. Stall.
शालि m. Reis.
शालिन् begeben mit.
शावक, f. **ंविक्ता**, das Junge eines Tieres.
शासन n. Befehl, Aufforderung.
शास्त्र n. Wissenschaft, Lehrbuch.
शिक्षित unterrichtet.
शिक्षिन् m. Feuert.
शित (p. zu **शो**) scharf.
शिव glücklich, gesegnet.
शिष् 7, mit **वि**, p. **विशिष्ट** ausgezeichnet.
शी 2. Ā. (157) liegen, ruhen, schlafen.
शीत kalt, kühl.
शीतल kühl.
शील n. gute Sitte, Tugend.
शुच् 1. beklagen, trauern um.
शुन्- trauern um.
शुचिस्वित, f. **आ**, heiter lächelnd.
शुभ schön, gut; glücklichbringen, günstig; n. Gutes.
शुद्र, f. **ई**, Śūdra (4. Kaste).
शूर tapfer; m. Held, Krieger.
शूल m. n. Spieß.
शु 9, mit **वि** zerbrechen; p. **विशीर्ण**.
शेष m. n. Rest, das Übrige, Weitere.
Am Ende eines Bah.: dem nur — übrig bleibt.
शोक m. Kummer, Trauer.
शोभन schön, passend.
शोभा f. Schönheit, Staat.
रमशान n. Leichenstätte.
श्रेण m. Falke.
श्रम् 4. (143c) müde werden; p. **श्रान्त**.

श्रम m. Anstrengung, Mühe.
श्रवण m. n. Ohr, das Hören.
श्रि 1. sich begeben zu, aufsuchen.
श्र- kommen zu, aufsuchen, sich begeben.
समा- sich begeben, aufsuchen.
श्री f. Glück, Herrlichkeit.
श्रीदेवी f. die Glücksgöttin Śrī (317d).
शु 5. (177) hören.
प्रति- jmdm. (G.) ein Versprechen geben.
वि- Pass. berührt werden.
सम- versprechen.
श्रेष्ठ (109) beste, vorzüglichste, höchste.
श्रोतु m. Hören.
श्लिष्, वि- Kaus. trennen, bringen um (I.).
श्लेषन् m. Schlein.
श्वशुर m. Schwiegervater.
श्वस mit **आ** Kaus. beruhigen.
श्वस Indec. morgen.
षड्गुण sechsfach.
षण्मासिक sechsmonatlich.
षोडश sechzehnte.
स, सः s. **तद्** (114).
स० im Komp.: mit (320c).
संकल्प m. Gedanke, Überlegung, Ver-nunft.
संकल erfüllt, voll von.
संक्रमण n. Hineinfahren in (I.).
संचय m. Schwindeln, Mangel.
संगम m. Vereinigung.
संचारण n. Bewegung.
संचारिन् sich bewegend.
संतति f. Nachkommenschaft.
संतान m. n. dass.
संतुष्ट zufrieden.
संतोष m. Zufriedenheit.
संदेह m. Zweifel, Ungewißheit.
संनिधि m. Nähe, Gegenwart; I. bei.

संपत्ति f. Glück.
संपद् f. Vollendung.
संभव m. Entstehung, Ausbruch.
संयोग m. Verbindung, Vereinigung.
संसार m. Weltgetriebe.
संस्व m. Bekantschaft.
सकरणम् Adv. kläglich.
सकल ganz, all.
सकाश m. Nähe; A. zu — hin; Ab. von — her, von (mit G. oder im Komp.).
सक्त s. **सङ्ग**.
सक्तु m. Grütze.
ंसख (308) begleitet von.
सखि m. Freund (66); **सखी** f. Freundin.
सख्य n. Freundschaft.
सगद्गद्ग Adv. stammehnd, schnell-zend.
सचिव m. Minister.
सचिन्तन bei Bewußtsein seient.
सज्जन m. der rechte, gute Mann.
सङ्ग 1. hängen an; p. **सक्त** hängend.
आ- p. hängend an.
सत् (267b. 89) seient. Adj. gut, rechtschaffen.
सततम् Adv. stets, immer.
सत्कार m. gastliche Aufnahme.
सत्तम (108) beste.
सत्य wahr; n. Wahrheit, Wahrhaftigkeit; Versicherung, Versprechen, Eid.
तेन सत्तेन so gewiß.
सत्यव्रत der sein Gelübde hält, wahrhaft.
सत्वरम् Adv. eilig.
सद् 1. (143h) sitzen.
आ- p. **आसन** nahe; n. Nähe. — Kaus. auf etwas stoßen, an-treffen, erreichen.
प्र- p. **प्रसन** gnädig.
सदा immer.

सदृश ähnlich, gleich; passend, eben-bürtig.
सद्यस् Adv. sofort, auf einmal.
सनातन, f. **ई**, stetig, bleibend.
सनाथ versehen mit.
सपाद् Bah. samt einem Viertel.
सप्तन sieben.
सफल fruchtbringend.
सभय f. **आ**, fürsamsam.
सभत f. Halle, Versammlung.
सम gleich; **समम्** mit (I).
समय m. Zeit.
समवाय m. Vereinigung, Koalition.
समस्त ganz, all.
समागम m. Vereinigung.
समाचार m. Verfahren.
समाज m. Gesellschaft.
समान gleich (mit I).
समागोष s. **रूढ** + **समा**.
समाहित aufmerksam.
समीप n. Nähe; **ोपम्** zu (mit G.).
समुद्र m. Meer.
समुद्गद्ग m. N. pr.
समृद्ध reich.
ससेत s. **इ** + **समा**.
सस्यक् Adv. richtig, genau.
सरित् f. Fluß.
सर्प m. Schlange.
सर्व (117) all, jeder.
सर्वगत allseitig.
सर्वतस् Ab. zu **सर्व**; Adv. nach allen Seiten, überall.
सर्वत्र überall. **गत** allseitig.
सर्वदा immer.
सर्वभूत n. Pl. alle Geschöpfe.
सर्वविद् allwissend, ganz gelehrt.
सर्वशस् Adv. sämtlich, insgesamt.
सलज्ज, f. **आ**, verschämt.
सचिनयम् Adv. bescheiden.

सविस्वयम् Adv. erstaunt.
सख्य Link.
सखितम Adv. lächelnd.
सह 1. *Ä.* ertragen, hingehen lassen;
 Inf. **सोढुम्** (51 Ausn.).
उद्- vermögen, imstande sein
 zu (A.).
सह Prät.p. (mit I.) und Adv.: mit. Im
 Komp. = **स०**.
सहचर m. Gefährte, Kamerad.
सहचारिन् m. dass.
सहसा plötzlich.
सहस्र n. Tausend.
सहस्रकिरण m. Sonne.
सहाय m. Gefährte, Begleiter.
सहित vereinigt.
सा s. **तद्**.
सांप्रतम् jetzt.
साकम् Prät.p. (mit I.) mit.
साचात् mit Augen, leibhaftig.
सायिक mit Agni vereint.
साथ Kaus. ausführen, vollbringen,
 zuwege bringen, erreichen, wie-
 der gutmachen.
साधन n. Erfolg.
साधु gut, richtig; m. Biedermann.
 Adv. richtig, schön, bravo!
साथ्य ausföhrbar, erreichbar, mög-
 lich.
सानुराग verliebt.
सान्त्व n. Versöhnung; gute Worte.
सान्त्वय Bah. nebst der Familie.
सामर्थ्य n. Macht, Fähigkeit zu (L.).
सायम् abends.
सायुध bewaffnet.
सारथम् zusammen mit (I.).
सायङ्क furchtsam, voll Furcht.
साहाय्य n. Beistand, Hilfe.
सिंह m. Löwe.
सिद्ध gelungen, erreicht, erfüllt.

सिध् 1. (301 c), mit **नि** abwehren;
 mit **प्रति** abwehren, verbieten.
सीमन् f. Grenze.
सीमाधिप m. angrenzender Fürst.
सु० gut, schön, wohl, recht, sehr.
सुकुमार zart.
सुख angenehm; n. Genuß, Freude;
 Adv. **सुखम्** und **सुखिन्** behaglich,
 angenehm, ruhig, leicht, ohne Mühe.
सुजन m. guter Mensch.
सुत m. Sohn; **आ** f. Tochter.
सुदर्शन m. n. der Diskus des Visnu.
सुधा f. Nektar.
सुधी weise.
सुन्दर, f. **दे**, schön; **नर** (108).
सुप्त s. **स्वप्**.
सुबहु recht viel.
सुभग lieb, geliebt; f. **आ** Geliebte.
सुभाषित n. schöner Ausspruch.
सुमन्त्र m. guter Ratschlag.
सुमहत् sehr groß, — wichtig.
सुर m. Gott.
सुलभ leicht zu erlangen, wohlfeil.
सुवर्चस् glänzend, herrlich.
सुवर्ण n. Gold.
सुहृद् m. Freund; f. Freundin.
सूच् 10. andeuten, kenntlich machen,
 verraten.
सूद् 10. töten.
सूनु m. Sohn.
सूर्य m. Sonne, Sonnengott.
सु 1. laufen.
अप- fortgehen, aufhören.
सुज् 6. werfen, fallen lassen.
उद्- loslassen, freigeben.
सुप् 1. mit **वि** auseinanderlaufen.
सेनापति m. Heerführer.
सेव् 1. *Ä.* besuchen, der Liebe pfle-
 gen mit (A.).
आ- fröhnen, genießen.

नि- der Liebe pflegen mit (A.);
 teilhaftig werden, sich zuziehen.
सेवक m. Diener.
सेवा f. Dienst.
सैनिक m. Soldat, Leibwache.
सैन्य n. Heer.
सोढुम् s. **सह**.
सोमशर्मन् m. N. pr.
सौदामनी f. ein best. Blitz.
सौभाग्य n. Glück, Beliebtheit.
सौहार्द n. Freundschaft.
स्नन्त्र m. Schnur.
स्वप् 1. 9. (189 b. 301 c) festmachen;
 p. **स्वप्** starr.
वि- anhalten.
स्वप् m. Pfosten, Pfeiler.
सु 2. (156) preisen, loben.
स्त्री f. (72) Frau, Weib.
स्त्रीजन m. Weisleute.
स्थ (314 b) stehend, befindlich.
स्थल n. Land, Restland; Fläche.
स्थितिर alt.
स्था 1. (143 b) stehen, dastehen,
 stehen bleiben, zugegen sein, har-
 ren, aushalten, bleiben; bestehen;
 sich beruhigen, aufhören; zur
 Seite stehen; sein; p. **स्थित** ste-
 hend, bereit seind, befindlich,
 seiend. Kaus. (255) stellen, fest-
 halten.
अनु- ausführen, tun; p. **अनुष्ठित**.
आ- anwenden.
उद्- (उत्था §302 a) P. *Ä.* aufstehen,
 sich erheben, emporsteigen.
समुद्- aufstehen.
उप- hintreten, sich begeben zu.
प्र- aufbrechen.
सम्- Kaus. setzen, bringen.
स्थाणु m. Pfahl, Block, Pfosten.
स्थान n. Ort, Platz, Stelle; Gegenstand.

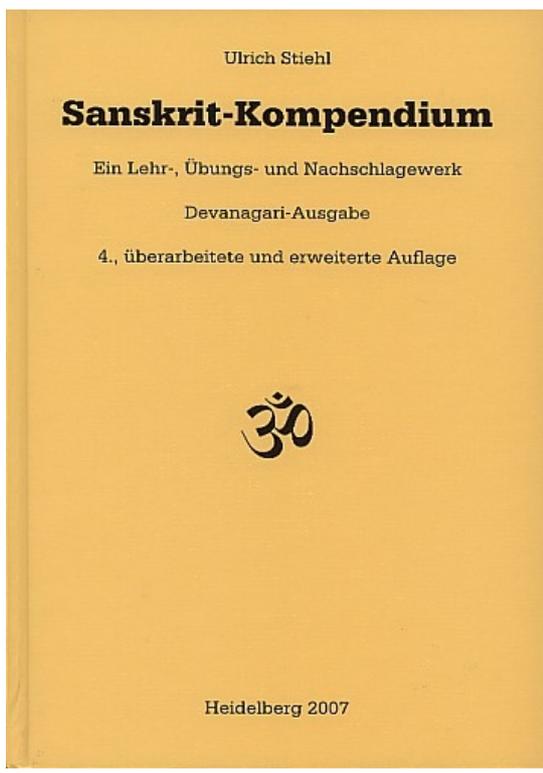
स्थिति f. Regel.
स्ता 2. sich baden.
स्वग (p. des folg.) m. Geliebter.
स्निह 4. lieben, Freund sein (mit G.).
स्नेह m. Liebe, Freundschaft.
सुप् 6. (Inf. **स्प्रुष्टुम्** nach § 16) be-
 rühren, fühlen.
उप- sich (mit Wasser) benetzen.
सुद्- Kaus. ausshacken.
स्फोटन n. Zerberochen.
स glißt einem Präes. präteritalen
 Sinn. Oft expl.
स्नि 1. lächelnd.
वि- erstannen.
स्नि n. Lächeln.
स्नितपूर्वम् Adv. unter Lächeln.
सु 1. sich erinnern (an: A. G.); p. **सूत**
 an den man denkt; überliefert,
 geltend.
वि- vergessen.
सज् f. Kranz.
स्व, f. **आ**, eigen, sein (suns).
स्वकीय eigen, sein; m. Angehöriger.
स्वदेश m. das eigene Land.
स्वप् 2. (154. 189 a) schlafen; p. **सुप्त**
 schlafen gegangen, eingeschlafen.
स्वप्न m. Schlaf, Traum.
स्वभाव m. angeborene Art, Natur.
स्वभावज्ञपण m. N. pr.
स्वयंवर m. Selbstwahl (eines Gatten),
 freie Wahl.
स्वयम् Indec. selbst, von selbst, per-
 sönlich.
स्वर्ग m. Himmel.
स्वसंक्रत schön geschmückt.
स्वस्य sehr kurz.
स्वस्य gesund, guter Dinge.
स्वस्थीन sein (dein) eigen.
स्वपत्य n. eigenes Kind (Tunges).
स्वामिन् m. Herr, Gebieter.

स्वार्थ m. eigene Sache.	हिंस 7. ein Leid antun, verletzen, verderben.
स्वैच्छा f. eigener Wunsch; I. nach Herzenslust.	हिंसा f. Verletzung, Gewalttätigkeit.
स्वेद m. Schweiß.	हिङ्गु n. Gewürz aus Asa foetida.
स्वैरम् Adv. vorsichtig, heimlich.	हित (p. von धा) freundlich, wohlmeinend; n. Wohltat, Wohl.
ह expl.	हितकारक m. Wohltäter.
हंस m. Gans, Schwan.	हिमालय m. Himalaya.
हत s. हन्.	हिरण्य n. Gold.
हन 2. (158) erschlagen, treffen, verletzen, töten, vernichten, vertreiben; p. हत geschlagen, verletzt, zerstört, verloren.	हीन (हा) emangelnd, frei von (I).
आ- einschlagen; p. getroffen.	ऊनाय m. Gott des Feuers.
नि- niederschlagen, töten.	रू s. रूः.
निस्- hinaus schlagen.	ह 1. wegnehmen, rauben, stehlen, überwältigen.
न्हन् (107) tötend.	उदा- sagen, erzählen, ,
हर m. N. des Siva.	प्रया- zurückhalten.
हरि m. N. des Visnu.	व्या- sprechen, sagen.
हर्षित s. हृष्.	सम्- absorbieren, zunichte machen.
हस 1. lachen.	हृक्ष्य m. Liebe.
म- lachen, auflachen.	हृद् n. Herz.
हस m. Hand.	हृदय n. Herz.
हसिन् m. Elefant.	हृष् 4. sich freuen; p. हृष्ट erfreut, froh, Kaus. erfreuen, p. हर्षित .
हा 3. (172) verlassen; p. हीन s. bes.	म- p. erfreut, froh.
वि- verlassen, im Stich lassen.	हृषित steif, frisch.
हार m. Perlenchnur.	हेतु m. Ursache, Grund.
हासिन lächelnd.	हु 2. Ä., mit नि verlegen.
हाहा ach! ach!	हृस klein.
हि dem, ja; expl.	हु 1. (189a. 207) rufen.

हिंस 7. ein Leid antun, verletzen, verderben.	हिंसा f. Verletzung, Gewalttätigkeit.
हिङ्गु n. Gewürz aus Asa foetida.	हित (p. von धा) freundlich, wohlmeinend; n. Wohltat, Wohl.
हितकारक m. Wohltäter.	हिमालय m. Himalaya.
हिरण्य n. Gold.	हीन (हा) emangelnd, frei von (I).
ऊनाय m. Gott des Feuers.	रू s. रूः.
ह 1. wegnehmen, rauben, stehlen, überwältigen.	उदा- sagen, erzählen, ,
प्रया- zurückhalten.	व्या- sprechen, sagen.
सम्- absorbieren, zunichte machen.	हृक्ष्य m. Liebe.
हृद् n. Herz.	हृदय n. Herz.
हृष् 4. sich freuen; p. हृष्ट erfreut, froh, Kaus. erfreuen, p. हर्षित .	म- p. erfreut, froh.
हृषित steif, frisch.	हेतु m. Ursache, Grund.
हु 2. Ä., mit नि verlegen.	हृस klein.
हु 1. (189a. 207) rufen.	हु 1. (189a. 207) rufen.

A. oder Akt. — Akkusativ.	Kaus. — Kausativum.
Ā. — Āmanapadam.	kl. — Klasse.
Ab. — Ablativ.	Komp. — Kompositum.
Absol. — Absolutivum.	Kompar. — Komparativ.
Adv. — Adverbiurn und Adverbialkompositum.	Kondit. — Konditionalis.
Adv. oder Num. — Anmerkung.	Konj. — Konjunktion.
An. oder Num. — Anmerkung.	L. oder Lok. — Lokativ.
Aor. — Aorist.	m. oder Mask. — Maskulinum.
Ātm. — Ātmanepadam.	mittl. — mittlere.
Avy. — Avyayībhāva (§ 325).	n. oder Neut. — Neutrum.
Bal. — Bahuvrīhi.	N. — Name oder Nominativ.
Bein. — Beinamie.	N. pr. — Nomen proprium.
D. — Dativ.	Opt. — Optativ.
class. — dasselbe.	P. oder Par. — Paramaipadam.
Den. oder Denom. — Denominativum.	Part. — Partizip.
Desid. — Desiderativum.	Pass. — Passivum.
Du. — Dual.	Perf. — Perfekt.
enkl. — enklitisch.	periph. — periphrastisch.
ep. — episch.	pl. — Plural.
expl. — expletiv.	Präf. — Präfix.
f. oder Fem. — Femininum.	Präp. — Präposition.
Fut. — Futurum.	Präs. — Präsens.
G. oder Gen. — Genitiv.	Prät. — Präteritum.
I. oder Inst. — Instrumental.	Pron. — Pronomen.
Imp. — Imperativ.	Rel. — Relativum.
Impf. — Imperfekt.	schw. — schwach.
Ind. — Indikativ.	Sg. — Singular.
Indec. — Indecidable.	st. — stark.
Inf. — Infinitiv.	St. — Stamm.
Interr. — Interrogativum.	V. oder Vok. — Vokativ.
Ints. — Intensivum.	Wz. — Wurzel.

Abkürzungen.

Sanskrit-Kompendium. Ein Lehr-, Übungs- und Nachschlagewerk

Devanagari-Ausgabe. Von Ulrich Stiehl
4., überarb. und erw. Auflage, Heidelberg 2007, 512 Seiten,
Großformat: 17 x 24,5 cm, Festeinband mit Fadenheftung,
Ladenpreis nur 49,90 Euro, ISBN 978-3-87081-539-4
Verlagsgruppe Hüthig Jehle Rehm GmbH,
Im Weiher 10, 69121 Heidelberg, Tel. 06221/489-0.
Bestellung über jede Buchhandlung oder direkt beim Verlag.

Dieses Werk ist das erste Sanskritlehrbuch, das alle Möglichkeiten moderner Sprachdidaktik vollständig ausschöpft. Es ermöglicht erstmals ein zeitminimierendes Universitätsstudium, aber es ist auch bestens zum Selbststudium für Autodidakten geeignet. Obwohl es das Lernen so leicht wie möglich macht, geht es hinsichtlich des vermittelten Stoffs (Wortschatz, Formenlehre und Syntax) weit über das Niveau früherer Lehrbücher hinaus.

Prof. Dr. Dr. Manfred Mayrhofer, Wien, urteilt in einem Schreiben:

"Ihr Buch ist wirklich eine gigantische Pionierleistung. Ich habe in meiner aktiven Zeit viel Sanskrit gelehrt. Wie man etwa mit dem "Stenzler" unterrichten könne, war mir immer schleierhaft; am ehesten ging es noch mit dem Büchlein von Georg Bühler, das ja in Österreich, nachdem Bühler in Wien wirkte, reichlich vorhanden war. Aber mit Ihrer gründlichen Arbeit ist das alles nicht vergleichbar."

Die 4. Neuauflage 2007 wurde um den "Teil 8: Textanalyse: Bhagavad-Gita" erweitert, der eine grammatikalische Analyse der Anfangskapitel der Bhagavad-Gita mit detaillierten Erläuterungen aller Feinheiten der Formen- und Satzlehre enthält, um den Lernenden den Übergang von dem Lehrbuch zur Lektüre von Originaltexten zu erleichtern.

Zu weiteren Einzelheiten siehe die Leseprobe: <http://www.sanskritweb.net/deutsch/leseprobe.pdf>

Websites: <http://www.sanskritweb.net> <http://www.sanskritweb.org> <http://www.sanskritweb.de>